

12928

40

Révai-féle
SALON-KÖNYVTÁR

P. Szathmáry K.

A
SZABAD SZÓ VÉRTANUI

1

BUDAPEST.
RÉVAI TESTVÉREK
IV. VÁCZI UTCZA 1.

~~Relief~~
~~720/2~~

(E2)

12.928/40

1955

A SZABAD SZÓ VÉRTANÚI.

ELSŐ KÖTET.

A SZABAD SZÓ
VÉRTANÚI.

REGÉNY a 30-as ÉVEKBŐL.

IRTA

P. SZATHMÁRY KÁROLY.

I. KÖTET.

BUDAPEST
RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA
IV. VÁCZI-UTCZA 11.

—
1883.

ELŐSZÓ.

Van egy szép kor az emberi életben, midőn még mindent a szivárvány vidám színeiben látunk; midőn előttünk a rózsának csak virágai vannak, töviseit elfedi a remény zöld lombja s az öröm vörös szivárványa; midőn lelkünkben egy eszményvilág népesül meg, szép, ragyogó színekben, fölséges alakokban, melyeknek tulajdonait a lelkünket megragadott kiváló egyénekre ruházzuk: ámulattal közeledünk a megbámult bálványozott hazafihoz az istennőként imádott leányhoz, kiket az emberi szív egyetlen sötét pontja nélkül állítunk képzeletünk elé. Még akkor nem tudjuk, hogy az ifjúság lelkesedése oly kristályhasáb, melyen át a tárgyaknak képét a szivárvány kedves színeiben látjuk. E korban eszméket, elveket vonunk el s a mi szivünkben, — az van ajkainkon még akkor is, ha — amint a római jelesíró mondja — nincsen

is meg az a ritka boldog korszak, midőn „amit akarsz érezheted, s amit érzesz ajkaid kimondhatják“.*) A csalódást e korszakban még hiréből sem ismerjük; az éremnek csak fényes oldalát látjuk: a nő szeplőtlen, a férfi jellem kifogástalan előttünk, hiszünk, bizunk, rajongunk és imádkunk; s mindezt mint keblünk isteneit hordjuk szívünkben.

E boldog ifjukor meg van fejlődő nemzetek életében is. Nálunk e század harmincas éveire esett az; s megjelent egész virágos mezejében, belengve a szabadság szellőjétől, fölruházva a rajongás minden szivárványszínével, a remény ifjan zöld lombjaival a szeretet és lelkesedés verőfényével.

Oh te boldog korszak, mely azon eszméket ringattad bölcsőjökben, melyekért később annyi vérnek kellett folyni, annyi nemes áldozatnak elesni; te bimbókkal teljes korszaka a buján csirázó reményeknek s az első martyroknak! Engedj emlékezetben még egyszer küszöbödre lépnünk; visszatekintenünk e prózai korszakból: az egymást emésztő pártoskodás, — az anyagi gondok, a létért folytatott lázas küzdelem, a természeti csapások s a pénzügyi nyomor korszaká-

*) Rara temporum felicitas, quum quodvis sentire, et quod sentias dicere licet. Tacitus.

ból, — vissza, azon felséges költői korszakba, midőn még minden magyar ifju azt kérdezte magától: mit hozhat áldozatul elvéinek és a hazának; nem mint ma, midőn azt kérdezi, mit nyerhet azoktól?...

Te boldog visszaemlékezés, ragadd ki lelkünket a reánk nehezkedő élet sulya alól; engedd, hogy levetkezhessük az eredményeiben talán gazdagabb, de álmaiban szegényebb korszak tarka öltözetét; s öltünk fel, mint a feddhetlen görög hölgy ama szeplőtlenül fehérret, melynek valódi értéke talán csekélyebb, de melyet a tisztaság ábrándos fénye ragyog körül!

I.

Családi estély a harmincas évek elején.

Az 1833-ik év őszén, talán utolsóján azon napoknak, midőn a kellemes verőfény a fák százszerű levelein a tavasz élénk színezetét hazudja vissza, Nagy-Szalonta városának egyik kiválóbb házában a derék Lovassy-családnál kedélyes társaság gyült össze.

A Lovassy-család a vagyonosabb közép nemességhez tartozott; ennek dacára hűtlenek lennének a korhoz, ha lakása környékét mai képével zavarnók össze.

A hosszú földszinti házat, mely nagy terjedelmű telek és kert elő részén feküdt, csak egyszerű, bár simán kötött nádfedél fedte; fehérre meszelt falait apró zöldzsalus ablakok szakíták meg; a fedél sarkán már gazdátlanul állt a gólyafészek, de annál több volt a galamb, mely a nappal mindig nyitva álló tágas kapu feletti galambházat s a békés lak fedelét játszadoxva ellepte.

A tisztára sepert udvar s a kapuban nevetkérező cselédek a vasárnap délutánt jelezték; a tágas udvaron sorban álló fényes vasú ekék, a békés munkásság ütegei, szorgalmas és rendes gazdára mutatnak; míg a magát számos családjá körében kevélyen föl-föl fujó pulykakakas, a minden kis zajra fölneszelő és gágogó ludcsoport s a nagy gémeskut melletti tóban kedélyesen uszkáló kacsák, a szemétdombot uraló kakas urak és tyuk ténsasszonyok tarka és mozgékony csoportjával, a gazdaasszonysági vagyonosságot és munkás ipart állíták a néző szemé elé. Az ablakból lovak nyerítése hallik s a kisbéres méltóságos lépésü és kürtnek való szarvu ökröket hajt ki itatni a váluhoz; míg a legvégső sarokban azon nem épen nemes, vagy épen költői, de magyar háznál annál becsesebb állatok rőfögése hallszik, melyekről már abban az időben is hiresebb volt Nagy-Szalonta városa, mint arról a csonkatoronyról, melyet halhatlan költő fia oly szépen megénekelt.

Az aklokon tul, lécz-rácsozaton át látszanak a terjedelmes kert tarka lombu fái: öreg terebélyes diófák, váltakozva a vidéken honos egyéb gyümölcsfákkal a franciásan négyszögekre osztott és virág-szegélyezett veteményes táblákon tul; mert abban az időben még kevés volt Magyar-

országban a „park“; annál több a „kert“; s ha itt-amott egy-egy főúri kastély körében ugynevezett „haszontalan fákat“, bokrokat láttak, azt csak különös főúri szeszélynek szokták tartani.

Miután így a ház körzetét megismer-
tük, bátran beléphetünk az egyszerű ne-
mesi lak ajtaján, melyhez jó széles, faosz-
lopokon nyugvó tornác vezet.

Nem lehet valami különösen jó izlés-
nek nevezni, de bizony az akkor már úgy
volt szokás, hogy a tornácra, melyet
idegen-szagu látogatók ellenében, külön-
ben jámbor tekintetű nagy fehérbundás
komondorok védtek, egy kis rácsajtón
keresztül, — mely épen a lompos komon-
dor urak ellen volt egy kibillenthető
vaskapocscsal elzárva, — a terjedelmes
konyha következett, közepén az óriási
házioltárral, a család tűzhelyével, mely
alatt a sütőkemence, alant fekvő tátott-
szájú alagutjával s kétfelől két szelelő
szemével köbfejű szörnyeteget képe-
zett. A nagy tűzhelyen föltámasztva négy-
lábu vasmacskákra egész hasábfák égtek;
előttök pedig a vasmacska rovátkáiban,
egy ludlélekkel keresztülszurt nagyszerű
anyalibát forgatott nyárson a kisbéres,
melyet összekötött tollakkal koronként
zsirral csepegetett meg a konyha király-
néja, Julcsa, az érdeemes szakácsnő. De

nem csak ennyiből állott a konyhaszemélyzet, hanem igen is tulélénkké tette azt egy mindkét nemen lévő kisebb-nagyobb gyermekcsoport, mely sóvárgó szemeket vetett — talán a ludpecsenyére? — óh nem, hanem Katinak, a kis konyhaszolgálnak rostájára, ki a házioltár tetejére föltérdepelve, kukoricát pattogatott a tűz felett, melynek minden egyes kipattanó szeme ingert adott a kisdedekből álló hadnak a vetélkedő kapkodásra, mely bizony elég zajjal, sőt néha a kis fejecskéknek barátságtalan összeütközésével és ebből származott sirással végződött.

A legnevezetesebb egyéniséget azonban, mint színházi reporterek a primadonnát, mi is utoljára hagytuk. A ház egyetlen fiatal női ékessége, a kedves Amália, a házi kisasszony volt ez, egy igazi magyar szépség, gömbölyüségre hajló deli termettel, dús gesztenyeszin hajjal és fekete szemekkel, melyekhez az arcbőr különös finomsága járult, most a kimelegedés rózsaszín pirjával; mert a kisasszony valami kerek rézedényben már-már kiforduló tojáshabot vert, melyből Isten tudja minő nyalánkság, talán épen „madártej“ készül, valami olyas-féle, mit a mai tiszta magyar nyelven „crème“-nek neveznének.

Mondanunk sem kell, hogy a szobák

festésére nézve e korszakban, a maiakhoz képest, fordított nézetek uralkodtak; tudniillik az először sárgára bemázolt konyha volt róka festéssel és kékitővel a konyhaművészet magaslatán álló kezeztől befecskenedezve, azon igen elfogadható okból, hogy a füst a falakat kevésbé fogja meg; míg a belső szobák s egy kamara, melyekbe a konyhából négy, egymással szemben fekvő ajtó nyilott, mindig hófehéren tartattak.

A szobák közül minket csak az első benyiló érdekel, melyet ma szalon-nak neveznének; akkor nappalinak hívták: de nem is felelne az meg azon fogalomnak, melynek ma a szalon név felel meg. Az elég tágas négyszög gerendás, de szinezett tetőzettel volt fedve, a falakon egy pár, paróka-modorban festett nagyatyai és nagyanyai kép mellett, fekete rámban néhány érdemes és már akkor is népszerű hazafi szénnel rajzolt képe, mint a Nagy Pálé, vagy Wesselényi Miklós hősi alakja. A mai szalónok szeszélyesen szétszórt kezevetei, balzakjai, causeuse-ei, longchaise-ei az akkori egyszerű nemes házaknál még névleg sem voltak ismeretesekek; ezek helyét egy fekete bőrkanapé, néhány öreg és közönséges szék foglalták el; míg a kanapéval szemben pár ruhatár állott; az utcára nyiló két ablak között pedig, sze-

rény, fekete rámáju tükör alatt, sokfióku, sárgarézzel ékesített öreg szekrény.

E szoba, és a mellette lévő, mely szintén elég tágas lett volna, ha egy részét magasra fölvetett ágyak nem foglalják el és a mely nemcsak a benyiló ajtóval, hanem a két szobát közösen fűtő zöld kályha melletti nyilással is, karcsubb egyéneknek átjárható közlekedésben állott, egy kedélyesen mulató, de többnyire nőkből és fiatal emberekből álló társasággal volt teli; mert az öreg urak a tornác másik végéről benyiló s a házigazda által lakott pipázóban vizsgálták a világot sűrű pipa-füstön keresztül.

A négy, öt idősebb nő a háziasszony mellett a kanapé-asztal körül foglalt helyet és a rossz cselédek fölötti kemény panaszokban keresett magának szórakozást; az ifju had a szoba többi részén széles kört képezett s társasjátékokkal: „hogya tetszikkkel“, virágválasztással, gyűrűjátékkal vidám nevetkezés között töltötte az időt. És a ki e vidám, gyermetes arcokat látta, melyeken a szenvedélynek — még az ifjagnál is — alig látszott nyoma; ez élő koszorut, melynek minden egyes virága virított és mosolygott: nem is jutott eszébe egy későbbi korszakra gondolni, melynek vihara e koszoru virágait a szélrózsa minden irányába szét-

szórja, vagy az élet különböző esélyei által az emberi szenvedély és szenvedés különböző örvényeibe sodorja.

Magának a házigazdának négy nagyobb fia foglalt helyet a körben, a legidősből Lászlótól, ki ekkor mintegy huszonkét éves lehetett, a kamaszkorban lévő Jankóig, kinél bajusznak vagy szakállnak még hire sem volt. Ugyane kört ékesíté a család közeli rokona a fiatal Lovassy Ferenc s még néhány ifju a városból és vidékről, kik azon alkalomból gyültek össze, hogy jó barátjokat Lászlót, ki e napokban nagy utra, a kétséges kimenetelű, de sok szép reménynyel kecsegtető pozsonyi diaetára volt indulandó, elmenetele előtt még egyszer üdvözöljék.

A kisasszonyok közül leginkább ki-tűnt egy fiatal olajbarna leány, ki Lovasy László mellett ült. Bieder Adél, a környék egyik legszebb leánya égő és égető fekete szemekkel s oly termettel, mely inkább a medicei mint milói Vénuszra emlékeztetett. Fekete haja dús fonatokban ellepte fejének egész hátulsó részét; de a mi legrendkívülibb volt rajta, az barna bőrének sajátos színvegyülete; a mennyiben az olajbarna szint valami finom hamvasság borította, minő az üde gyümölcsé; piciny piros szája körül pedig, — mely a belső hőségtől szinte lángolni látszott — igen

finom, világos keretet képezett. A társjátékok, melyeket az ifjuság folytatott, természetesen zálogokkal jártak, melyeket László szedett be, ki legjobban ismerte a különböző gyűrűk, bicskok, tűzűtő acélok stb. tulajdonosait és tulajdonosnőit. Ő aztán, igen természetesen, elég ügyességgel birt arra is, hogy tudja, kire mi büntetést kelljen szabni, hogy a tréfa annál vidámabb legyen. Például egy igen kis termetű, de már meglehetősen idős kisasszonyra azt szabta ki, hogy „váljék szoborra“; midőn aztán a szegény leánynak a társaság szeszélye szerint a legnevetésesebb állásokban kellett elhelyezkednie; egy dadogó kamaszgyereknek szavalnia kellett, még pedig Csokonai Vitéz Mihály gyönyörű költeményét „A tihanyi echo“-hoz, mely a dadogás miatt valóságos hangutánzással adta elő a visszhangot, a társaság hatalmas nevetése közben; egy elrekedt ifjunak érzékeny dalt kellett dalolnia: „Zokoghat még egy betücskét belőlem a fájdalom“? S a zokogást igen természetesen harsány kacaj kísérte; a szemérmes kis leányok iránt elég kiméletes volt, de midőn a szép Adélra került a sor, nem tudta megállani, hogy arra a kemény büntetésre ne ítélje, hogy „kávét édesítsen“. Ez az ítélet pedig azt jelentette, hogy a szép

leánynak körbe kellett menni s minden finemhez tartozó egyént megcsókolni. No de nem vették ezt a nyilvános tréfát akkoriban olyan komolyan; s különben is a szép Adél a különböző koru kis és nagy urfiakkal szemben oly ügyesen tudta ezt véghezvinni, hogy egynémelyikök, — természetesen a nagyobbja — nem is mert volna reá megesküdni, hogy valóban csókot kapott.

De midőn utoljára a bíróra került a sor: a tüzes ifju hirtelen átkarolta a szép Adél derekát s ezüst szegélyü piros ajkaira olyan csókot cuppantott, mely egymaga félt a többiek összegével; s mely után a szép Adél magát elsikoltva, barna arcbőrén áttörő pirral ült vissza helyére.

Erre azonban a kanapéről megszólalt a háziasszony, szemrehányólag mondva:

— László, László! Már megint heveskedel!

— Csak a zálogot váltottam ki édes anyám — mentegetőzék az ifju szintén neki pirult arccal s Adélnak átnyujtva zálogképen nála levő finom battiszt zsebkendőjét.

A zálogváltás minden rendkívüli esemény nélkül folyt tovább, egész addig, míg az utolsó zálogra nem került a sor, mely egy kis arany karika-gyűrű volt, — újra a szép Adélé s melyet a rettentő

biró kis ujjára huzva mutatott fel. Egyszermind kimondá a szörnyü itéletet, hogy a zálog tulajdonosa „essék kutba“.

A szegény Adélnak nem volt mit tenni; ki kellett állani a kör közepére, hol a kis és nagy urfiak újra végigcsókolgatók, a mit nemes elhatározással ki is állott mindaddig, míg a kegyetlen Lászlóra nem került a sor: ekkor azonban nem állotta ki tovább a dicsőséget, hanem a szenvedélyesen feléje közelítő ifju elől, a körön áttörve, a szomszéd szobába menekült.

A mamák épen egy ezüstkanalat ellopott szakácsné szörnyü bünei fölött sopánkodva, nem vették észre a történetket; de ha észrevették volna is, Lászlót már nehéz lett volna visszatartani, ki utána sietett szép áldozatának s azt egy sarokba szoritva, erőszakosan csókjaival halmozá el. Adél hasztalan állott ellent, mert László átölelve karcsu derekát, fejének visszahanyatlása nem gátolá meg a szenvedélyes csókokat; csak annyit eredményezett, hogy fejről a gazdag hajfonatok aláomlottak s munkába került, míg e fekete tengert, lánytársai segélyével, úgy a hogy újra szabályozni tudta.

László a szenvedély bámulatával gyönyörködött a szép leány zavarán, mely annyira fokozódott, hogy a nagy, árnyas

szempillák alá még könnyük is gyültek, melyek az amugy is szép arcot az ifju előtt még százszor szebbé tették. Meg is tette azt a maliciát, hogy a zálogot a leány többszörös kérésére még akkor sem adta vissza; azt állitva, hogy a gyűrű ujjára szorult, s midőn a leány még jobban sürgeté, azzal a kegyetlen tréfával válaszolt, hogy zsebkést vett elő s fenyegette, hogy ha oly nagyon követeli, kis ujjával együtt vágja le.

Adélnak e szerint gyűrű nélkül, kipirult arccal és szemeiben könnyekkel kellett a játszó körbe visszatérnie; s miután ez idő alatt a házi kisasszony is visszatért konyhai foglalkozásai mellől, kiről az egész társaság tudta, hogy igen szépen énekel és gitározik; azonnal neki estek, hogy vegye elő kedvenc hangszerét.

Most az előbbi vidám hangulat egészen komolynak engedett helyet; mert az akkori divat vágya németesen érzelő szerelmi dalok, vagy a mély honfui bánat költeményei fölé hajoltak. Így most is Bajza szép „Sóhajtság“-át kezdték énekelni, mely ugyan a cenzurái korlátok miatt kinyomva még nem volt, de épen e korszak nyomasztó politikai légkörében származott s futó tüzként terjedt szét az országban, hol mindenütt valóban sóhajtságok és könnyük kísérték.

Multadban nincs öröm,
Jövődben nincs remény!
Hanyatló szép hazám,
Miattad vérzem én.

Miattad zeng panaszt
S örök bút énekem:
Sötét felhőd alatt
Ez élet gyász nekem.

Oly sok küzdés után
Örvény s habok közül
Segélni part felé
Egy csillag sem derül!

Ki szívet alkotál,
S belé érzelmeket,
Szeretni lángolón
Hazát és nemzetet.

Kinek hatalma szab
Törvényeket, határt:
Ó népek istene,
Küldj egy reménysugárt!

Érdekes volt látni a fiatal és idős arcokon egyaránt azon kedélyváltozás nyomait, mely a csapongó kedvből a nemzetet jellemző méla bú kifejezéseibe ment át. E jellemző sajátságban fekszik a magyar zenének különös bája is, mely rögtöní átmenetével még az idegent is meglepi és fölviillanyozza; ha ugyan megérteni képes, hogy a szomorú hallgató nóta egy nagy nemzeti bánatot képvisel; míg az azt követő toborzó a búslakodókat hazafias

tettekre ragadja, a friss pedig, vagy a siker örömének, vagy a kétségbeesés humorának kifejezése.

Legsajátságosabbban látszott hatni a kesergő nemzeti dal Lovassy Lászlóra, ki, mint minden más érzelmi hatásnak, a hazafiúi bánatnak is ellenállhatlanul alá volt rendelve és pedig oly mértékben, hogy arcát kénytelen volt térdeire fektetett kezébe temetni, melynek ujjai között könnyen álló könyüinek cseppjei szivárogtak át. Aztán hirtelen megrázkódott, lopva kivette zsebkendőjét, letörle könyüit; s midőn a kétségbeesve kérő dal utolsó sora elhangzott, felugorva székéről, szenvedélyesen kiáltott fel:

— Ejh, ne fujjátok nekem ezt a koldus-nótát! Hid végére való az, nem egy nemzet ajkaira. Azt énekeljétek, hogy :

„Az nem lehet, hogy annyi sziv
Hiában onta vért ;
S keservben annyi hü kebel
Szakadt meg a honért.

Az nem lehet, hogy ész, erő
És oly szent akarat,
Hiában sorvadozzanak
Egy átok-suly alatt.

Az ifju e pár versszakot egész tüzzel szavalva mondá el ; miközben arca föllángolt és sötét szemei kigyúltak, mintha villámot szórának maga elé.

Az egész társaság figyelmének központjává lett, midőn kifeszített mellel, ezüstcsengésű hangján mondá el a nagy költőnek még nem is mindenütt ismert, felséges mondatait; az idős nők a bámulattól megkövülve ültek, az ifjura meredt szemekkel, ki prófétai ihlettől látszott áthatva lenni; s az ifju apostoli fej mellől csak a dicssugarak hiányoztak, melyek helyét természetesen göndör, gazdag fürtei pótolták.

A szép Adél szobrászian kiemelkedő keblét is mozgásba hozta az, a mit látott és hallott s midőn önkénytelenül felsóhajtott: „Istenem be gyönyörű: nehéz lett volna megmondani, hogy felkiáltása a költeményt illeti-e, vagy magát a szónokot.

Most már Lászlónak szükké vált az egyénekkel telt szoba; úgy tetszett neki, mintha e szük kör levegője lélegzetét fojtaná el.

— Menjünk a szabadba a nagy diófák alá — indítványozá — itt már nagyon fülledt a lég s odakinn a szabadban még minden olyan szép!

A társaság elfogadta az indítványt s a mamákat jóízű pletykáiknak hagyva, az udvaron át a kertbe vonult; s annak háttérében százados diófák alatt felütött egyszerű körpadokon foglalt helyet. Itt aztán a kellemes őszi nap sugaraitól

megaranyozva, daloltak, tréfáltak és táncoltak, mint a régi hun-magyar monda tündérei; a leánykák könnyü lebegő ruháikban, a férfiak vörös hajtókás világoskék rövid dolmányaikban, melyek ez időben divatoztak.

A mulatságnak, mely a kert elevenzöld gyöpén talán holdvilágig tartott volna, egy nőcseléd megjelenése vetett véget, ki az ifjuságot vacsorához hívta. Erre, némileg kedvetlenül befelé indult a népes társaság; csak László maradt hátra s az utolsók között menő Adél jobbját észrevétlenül, de szenvedélyesen megragadva, csaknem imádkozó hangon suttogá:

— Adél, maradjon csak egy pillanatra!

A szép leány megrezzent s úgy hitte, menekülni kellene; de kénytelen volt maradni, még ha nem akart is, László vaskeze által visszatartva.

Ez midőn látta, hogy a leány ellentállani képtelen, pár lépéssel oldalt vonta fölhevült érzelmei tárgyát, egy nagy jázmin bokor mögé, mely a társaságnak távozó tagjai elől őket elfedte.

— Adél — mond térdrehullva előtte — én szeretlek, imádlak téged; ne bocsáss el hosszú utamra, a szerelem reménye nélkül; hadd itt e kis gyűrűt ujjamon.

A leányka habozott, de midőn László megragadott kezét csókjaival halmozá el, könyük gyültek hosszú szempillái alá; s az ifju sürgető kéréseinek szerelemre gyult szive nem volt képes többé ellentállani.

— Nem bánom — rebegé halkan — legyen hát az öné.

Ekkor László fölugrott s a szép leányt derékon átkarolva, annak ajkait, arcát, gazdag hajfürteit és gömbölyü vállait csókokkal halmozá el.

— Te az enyém vagy — kiáltott fel a szenvedély kitörő örömeivel — s én soha sem leszek másé, csak a tied!

— Az istenért siessünk! — mondja a szerelemtől égő arcú leányka, — mit mondanak, ha észreveszik, hogy visszamaradtunk?

László karonfogta most már eljegyzett kedvesét s ujára egy gyűrűt vonva, sebes léptekben haladt a ház felé. Boldogságában úgy érezte, hogy ha akarna, talán repülni is tudna.

A kert ajtajában utólérték a társaságot, mely nemsokára nagy, dúsan terített asztal körül foglalt helyet.

A magyar lakomák, még a harmincas években több tekintetben előnyösen ütöttek el a most divatozóktól. Dúsak voltak azok ételben és italban egyaránt; de a lakomák anyagában a külföld legföllebb a

fűszerekben vett részt; ellenben a hús- és tésztaemüek, borok, gyümölcsök és csemegék, nemcsak hazai, de legtöbbször házi termékek voltak. Akkoriban a költők által vezetett közvélemény a külföldieskedőket és ingyenceket igen érzékenyen ostromozta; egyidejűleg divatozó gúnydal az ilyenekről ezt mondja: „Emez télben is barackot ehetnék, amaz nyárban is szánkázhatnék.“ A pezsgő, mely nélkül ma már lakomát is alig tudnak képzelni, ez időben még a legdúsabbak asztalán is, igen ritka vendég volt; s az a sok millió forint, mely ma érte külföldre megy, a közönségesen savanyuvizzel kevert gyöngébb- s az erősebb csemege borok itala mellett, az országban maradt. A külföldi halak, csemegék és gyümölcsök még a főuri asztaloknak sem voltak szokásos vendégei; a közép nemességnél pedig még névleg sem voltak mind ismeretesek. Tisztességes tálpecsenyék, melyek nagyrésze a gazdaszoni kezekből került ki; ritka gyakorta készített tészták és sütemények; a pincéből frissen felhozott egészséges, jó magyar borok, a híres borszéki savanyuvizzel s végre a kert szép és nemes gyümölcsői, aszaltványai töltötték el ama tágas csatatért, melyen a romboló pusztításnak, tatárdulásnak kellett végbemennie.

Különben a lakoma a szokott vidám

hangulatban, de minden rendkívüli esemény nélkül folyt le; ha csak azt nem akarnók feljegyezni, hogy Lovassy László és a szép Adél kezei, — kik egészen véletlenül jutottak egymás mellé — az asztal alatt gyakran találkoztak s egészen véletlenül meleg szorításokat váltottak egymással. De midőn az öreg tálak lassanként eltűntek s helyökön a pohár lépett előtérbe: a vidám női társalgás is háttérbe vonult s amaz ünnepélyes hangulat kezdett beállani, melyben a híres magyar pohárköszöntések születnek. A háznak egy békésmegyei vendége s Lászlónak kor- és iskolatársa, az ifju Tormássy János kezdte meg a felköszöntések sorát általában a nőkre, különösen azon áldott kezek tulajdonosaira emelve poharát, kiknek az élvezett, dús lakoma köszöni lételét. Ha a több szó közé kevert értelemből kivehető nem is lett volna, az ifju láng tekintetéből, mely a kedves házi kisaszszonyra volt szegezve s melyet az csak lesütött szemhéjain át volt képes kiállani, nyilván kitűnt, hogy ki a fölemelt pohár tulajdonképeni tárgya.

A harsány éljenek után az idősb urak kezdték egymásra politikai tartalmu poharakat üríteni; kik között, már saját-szerű külsejénél fogva is, — a mennyiben mint Hunyady János széles vállaira le-

függő hajat és kurucosan kifent bajuszt viselt, — kitünt a házi asszony fivére a vendégként ott időző Illésy János, a derék kún alkapitány.

Illésy igen élénk kifejezésekben s a szokásos magyar szóvirágokkal a jövő tényezőire, az ifjuságra ürité poharát, egyenes célzattal azon három ifjura, a két Lovassy-ra és Tormássy-ra, kik mint nem-sokára Pozsonyba indulandók, most állanak, — sok szép reményt nyujtva és érezve — politikai pályájok kezdetén. Kivánta, sőt követelte, hogy az új nemzedék a réginek nyomába lépjen; és okulva a nemzet történetén ép oly kitartó küzdelemmel, de sokkal több sikerrel eszközje a haza boldogságát.

Természetes, hogy ez érdekes felköszöntés nagy népszerűségnek örvendett, mind a férfiak, mind a nők részéről s az éljenekben és pohárkocintásokban egyáltalában nem volt hiány.

A három ifju részéről aztán, mint koránál fogva is legidősb, Lovassy László állott fel s kellemes ezüstcsengésű hangján rövid, de valóságos szivgyujtó felköszöntéssel a hazára viszonzta nagybátyja üdvözetét.

— A magyar nemzet — mondá többek között — hű a trónhoz és az őseitől sok vérrel, küzdelemmel megőrzött alkot-

mányához. Most sem igényel semmi mást, mint oly dolgokat, melyekhez egy nemzetnek létele és fennmaradása van kötve s melyekről, ha nyomorultul elveszni nem akar, le nem mondhat. Ilyenek a gondolat és nyelv szabadsága, melyet Isten és a természet törvényei szerint birnia kell a nemzetnek úgy, mint az egyes embernek. Ez nem új nálunk, hanem egy ősi, természetadta jog, melynek egy részéről, a nemzeti nyelv törvénykezési gyakorlatáról, csakis ügyetlen majmolásból mondottunk le. Másik, hogy népünk legalsó osztályát is polgárává tegyük a hazának és ezáltal szívét közelebb hozzuk a szent édes anya kebléhez. A harmadik, ősi alkotmányunk és szabadságunk fenntartása, melyre koronás királyaink mindig együtt esküdtek meg a nemzettel.

E szentháromság az, melynek alapján nemzetünk szellemi és anyagi jólétét, mint alapköven föl lehet építeni: de egyszersmind ez az a paizs, melyet a spártai nő átadott fiának e szavakkal: „vagy ezzel, vagy ezen“ — vagy ezzel diadalmasan visszatérve, vagy ezen, ha elestél a nemes küzdelemben. Mi sem fogadunk itt hárman sem többet, sem kevesebbet: küzdeni fogunk a nemzet nagy és nemes céljaiért utolsó csepp vérünkig, de a kezünkbe adott szent paizst, a nem-

zet talizmánját meggyalázva haza nem hozzuk; szóval úgy térünk meg mi is, mint egykor a spártai ifju „vagy ezzel, vagy ezen.“ Ugy éljünk mi, a mint e kötelességet teljesítjük s úgy virulhat fel és élhet hazánk, melynek örökre kell, hogy éljen!

László felköszöntése felvillanyozta az egész társaságot, de nem mindenkire volt egyforma hatással: a leányok gyönyörködtek a csinos ifju lelkes és szép előadásán; az ifjak teljes mértékben egyetértettek és egyetértettek vele, de az öregurak egy némelyike fejet csóvált; sőt volt olyan is, ki azt jegyzé meg: kissé sok a jóból!

— Hagyjátok el! — mondja Illésy — ilyennek szeretem én a magyar ifjut; magunk is olyanok voltunk; majd kiforrja magát, mire szükség lesz reá; — a nagyon is megállapodott fiatal embert ép úgy nem szeretem, mint a juniusi havas-esőt.

De a házigazda, Lovassy István mégis fejét rázta; az anya pedig ott az asztalfőn elhalványult, midőn fia fogadását hallá s magához intve ezt, átölelte fia nyakát s könnyes szemekkel sugá fülébe:

— Már mi ez megint? Ily merész fogadást tenni! Meggondoltad-e, hogy

vagy szégyenben maradsz, vagy előbb-
utóbb elveszted magadat?

— Ejh dehogy veszem édes anyám
— mondja anyja kezét ajkaihoz szoritva
— jó az Isten s megvirrad még valaha!

És hogy szavainak nagyobb nyoma-
tékot adjon, reá is gyújtott a kedvenc
nemzeti dalra:

„Megvirrad még valaha,
Nem lesz mindig éjszaka.“

De akkorára bizony éjszaka lett, mire
a vidám társaság szétoszlott s midőn
László utolszor vont a ajkaihoz a szép
Adél kezét.

II.

Amália szerelme.

Amália, Lovassy István egyetlen leá-
nya, nem tartozott a rendkívüli szépsé-
gek közé, de azon kellemes és mégis
tartós magyar nővilágnak volt mintapél-
dánya, melynek annyi jeles család köszön-
hette boldogságát és felvirágzását. Kö-
zepesnél valamivel magasabb termet, ked-
vező fejlődéssel; egészséges fehérpiros
arcbőr; megjelenését talán még akkor is
vonzóvá tették volna, ha két kincset nem
örököl a természet gazdag kincstárából:
gazdag aranycsillámu fürteit és gyönyörű

pár sötétkék szemét, melyekből vidám elevenség és mégis vonzó ártatlanság tükrözött elő. A nagy világban ily külsővel legfeljebb akkor tehetett volna nagy hódításokat, ha háta mögött százezrek vagy milliók állottak volna: de Amália főérdeme éppen abban állott, hogy azt a kis világot, melyben élt, dúsán betölté; sőt hasonlított azon buján fejlett virágos ker-tecskékhöz, melyek viráglombjaikat az utcára, vagy a szomszéd telekre is kihajtják s még a környéket is betöltik kellemes illattal.

Egy gondos anya, még gondosabban nevelt leánya volt ő, ki a jómódú, de éppen nem gazdag család terheit mindenre kiterjedő figyelme és munkássága által nemcsak megkönnyité, hanem gazdag kedélye és örök vidámsága által, mint a tavaszi nap éltető sugarai, a borut is nem egyszer oszlatá el s a családi élet verőfényét képezte.

Legfőbb érdeme azon zajtalan, alig észrevehető munkásságban rejlett, melyet minden foglalkozása közben megőrzött: s mely a családi boldogságnak egyik lét-föltétele. A Lovassy családnál nem volt meg az a gyári zaj, mely nem egy „hires gazdasszony“ körében fordul elő, hol nemcsak a család, de még a szomszédok is tudják, ha a háznál nagymosás, gyor-

san egymásra következő cseléd-változtatás, vagy lakoma készül; mert a háziaszszony szava, néha szitkozódásai, nemcsak a konyhát és udvart töltik be, hanem mulatságára szolgálnak a kerítésen leskelődő szomszédoknak, vagy boszuságára a nyugalmat óhajtóknak. A Lovassy-család nem szüntelenül zsongó méh-kelence volt, hanem zajtalan hangyaboly, hol mindenki tudta és zaj nélkül teljesítette kötelességét.

Meg is volt e hangya-munkásságnak sikere a család látható gyarapodásában, mely ekként gyámolítva a gazdasszony-ság sikerei által, igen kevés cikkben volt arra szorulva, hogy a készpénz jövedelmet kelljen fogyasztani. Az asztalnemű s a durvább vászonszükséglet utolsó darabig a háziak kezei alól került ki s készen küldetett fel fehérítés végett a Szepességre; a kert nemcsak az asztalt és pincét látta el nyári és téli szükségletekkel, zöldség és gyümölcsben egyaránt, hanem a feleslegből még piacra is került. Nem is említjük, hogy a legszebben diszlő, de egyszerű virágokkal, melyek egészen Amália gondja alatt álltak, nemcsak a kert, de az egyszerű lak ablakai is dúsan el voltak látva; habár virágházakról közép-rendű családoknál ez időben még senki sem ábrándozott.

Mindaz, mit varrni kellett, az anya és leánya tündérujjai alól került ki; mert Lovassy-né és leánya ép úgy értettek a fehérenemű varráshoz, mint a részökre szükséges öltönyök elkészítéséhez.

Most is, bár az esti lakoma éjfélen túl tartott, a kora reggel Amáliát, búzavirágszin füredi karton ruhájában és egyszerűen feltűzött hajával, már dalolva virágtáblai között találta, hol műértő kézzel ültetgette el szép hónapos rózsáit, melyeket dugványokkal szaporított.

Egy akkor divatozó melancholikus, de talán nem ép oly mélyen érzett dalam hangzott fel ajkairól:

„Tiltsa bár az ész szava,
Tiltsa végzetem,
Érted lángol, érted ég,
Minden érzetem.

Lassanként megölnék a
Hosszas bánatok,
Mint a dérütött virág,
Földre hervadok.“

Az egészből csak annyi volt igaz, hogy Amália a föld felé hajolt, de épen nem hasonlított a dérütött virághoz s a hosszas bánatoknak sem volt látható nyoma üde, rózsás arcain.

Hanem ha a dal hatása befelé a szivbe nem is lehetett olyan mély, kifelé látható eredményt okozott; mert valószí-

nüleg kellemes hangjai vonták be azt a magas barna fiatal embert, ki szép csendesen benyitá a kertajtót és lassu léptekkel közeledett a leányka felé, ki háttal és leguggolva lévén, semmit sem vett észre a közeledő attentatumból.

— Ejnye, de szép rózsái vannak Málika! — szólalt meg egyszerre háta mögött a férfi hang — nem adna belőlök nekem egyet?

Málika egy kis sikoltással rezzent fel s mélyen elpirulva fordult meg az ifju felé.

— Ejnye Károly be megijesztett! Ez nem szép öntől, illik az embert így meglepni? Azt gondoltam, még mindenki alszik a háznál.

— Meglehet, hogy mindenki alszik; a fiuk legalább Tormássyval együtt valószínű horkoló koncertet adnak: de én nagyon szeretem a reggelt, a kert üde virágillatát; a fülemile reggeli dalát, lejjebb pedig azt, a melyet az elébb gyönyörűséggel hallgattam. De hát mondja csak kedves Amália, miért énekel olyan bús nótát, mely az embert épen szívéen ragadja meg? Ah az bizonyosan azt a távozót illeti, ki az este oly lelkesen és oly szép szavakkal köszöntötte fel a házikisasszonyt.

— Ugyan hagyja el — mondja Amália; — már ismerheti annyira természet-

met, hogy én a heves és indulatos emberektől sokkal jobban félek, mintsem hozzájuk vonzódnám. László bátyám is úgy megijesztett tegnapesti köszöntőjével, hogy alig tudtam miatta valamit aludni. Én semmit sem szeretek jobban a békességnél, a szenvedélytől pedig valószínűleg irtózom.

— Pedig mások is vannak, a kik eltávoznak innen és pedig talán messzebb és hosszabb időre.

— Már például ki lenne az? — kérdi Amália megütközve.

— No én olyan sokat nem tudok, hanem egyet ismerek, valami Somogyi Károly nevűt, a ki vagy öt évre Bécsbe megy a mérnöki tudományok hallgatására.

— Lehetetlen! — kiált fel Amália a szót tagonként megtörve s egész arcában elhalványodva. És mikor keletkezett ez a fontos határozat?

— Szülőim már rég sürgetnek reá, de nekem is e pályához van kedvem; ki vált miután arra gondoltam, hogy van még valaki, a ki egy ily csendes nyugodt pályát többre fog becsülni, akár a csillogó katonai, akár a sok küzdelemmel járó politikai hivataloknál.

— De öt esztendő! — kiált fel Amália — és egész az Operenciás tengeren túl!

— Öt bizony! . . . Túl bizony! —
szomorkodik Károly úrfi.

— És lenne magának szive öt esztendeig vissza sem nézni, meg sem látogatni — itt megakadt szava, aztán nagy bajjal megkapta a kiegészítést — édes anyját?

De már akkor szemeiből csak úgy potyogtak a könnyök a kezében tartott rezeda szálra.

— Hát azt én bizony nem tudom; attól függ, hogy hazulról hány zsákkal telik. De más itt a kérdés kedves Amália — folytatja a leányka kezét megfogva: először is az, hogy kívánja-e Amália Károly visszatértét, másodszor nem lesz-e Amáliának hosszú az az öt esztendő és harmadszor nem jöhet-e más valaki olyan boldog ember, a ki az öt esztendőjéből hármát-négyet is lecsippenthet?

— Furcsa ember maga Károly — mondja Amália pityeregve; — úgy megvallatja az embert mint Gencsy szolgabíró a rabot. Hát jól van, én végig hallgattam azt a vallatást; s hogy ne lehessen kifogása ellene, egészen törvényes formában állítom ki vallomásomat. Ad primum: hogy kívánom-e a maga hazatértét, — hát azt akkor mondom meg, midőn az első tanév végén szerény házunkat felkeresi — ha ugyan felkeresi.

Ad secundum: felperestől függ, hogy az öt esztendei rabságot egy-egy évesre változtassa által.

— De hát azt hogy tehessem? — kérdi csudálkozva Károly.

— Hát ha minden esztendő végén haza jön vagy két hónapra, harmadfélre, már akkor magától leszállott az öt esztendő négyre; ha aztán ezt a négyet ötszörre beosztjuk, még nem is egy-egy esztendőt kezdünk elől, hanem csak 9—10 hónapot, és ha meguntuk, mindig újra elől kezdjük.

— Kedves, kedves Amáliám! — mondja az ifju, a leányka kezét megragadva és hirtelen ajkaihoz vonva.

Erre Amália kissé megdöbbenve tekintett reá s szemrehányó hangon mondá:

— No csak ne oly hevesen, azt gondoltam, hogy hirtelen Lászlóval, vagy Tormássy Jancsival cserélték el, pedig én abba belé nem egyezem.

Ekkor Károly másodszor nyult az Amália keze után és franciás lábhátra-kaparással, öreges tempóval lassan emelte azt ajkaihoz, mint egy XIV. Lajos korabeli udvari gavallér. Amália nevetett s felkiáltott: úgy már jól van, fejével egyet biccentett rá, mintegy kis királyi hercegnő.

— Hohó — mondja Károly — eféle

intermezzókkal nem felejtetjük el a harmadik és legfontosabb kérdést.

— Jól van — mondja Amália — tehát lássunk hozzá. Aztán hivatalos komoly tempóba téve magát, felemelt hangon mondá: *ad tertium*: miután az első és második punctumok értelme szerint az öt esztendő amúgy is reducáltatott: a harmadik kérdésnek nincsen valódi tenora és azért elejtetik!

— Haha — nevet Károly — hogy betanulta a törvényes szólásformákat, de azért bizony a főkérdés előtt bizony ki nem búvik, csak tessék reá egyenesen felelni: hű lesz-e hozzám, megvár-e engem Amália a kerek öt esztendeig?

— De hát igazán és komolyan nem lehet-e azon az öt esztendőn valamit rövidíteni?

— De lehet — mondja Somogyi — például, ha az ember elkezdett tanulmányát félbenhagyja s haza jön kasza-kapa kerülőnek, de még rövidebb út is van, ha az ember valami csint tesz, odafenn úgy kilóditják a politechnikumból és Bécs városából, hogy a lába sem éri a földet, akkor aztán jöhet egyenesen haza.

— De már akkor inkább csak megvárom — mondja Amália, karját Károly vállára téve, — csak aztán magát el ne

csábítsa oda fel valami udvari dáma, mert ott van elég, szebbnél-szebb, tudom.

— Nekem Amáliánál bizonyosan egyik sem lesz szebb — mondja az ifju — arról biztosítom, ha kell esküszöm.

— Ne, — ne esküdjék! — mondja Amália, — csak maradjunk a biztosításnál, míg az ellenkezőről meg nem győződöm, én ugy is hiszek önnek: ha pedig az ellenkező történik, akkor az eskü is csak kárba vesz. De odabenn mozgást hallok, el kell válnunk egymástól, nem lenne jó, ha már ily korán együtt találának.

— De egy csók nélkül csak nem bocsát el Amália, — s az ifju hirtelen át akarta kedvesét karolni. Amália azonban úgy tett, mint a cica futásnál szokás: hirtelen leguggolt s kedvesen nevetve futásnak indult a kertben. No de Károlynak sem kellett több; uccu neki vesd el magad, három zöldségtáblát is átlépve egyszerre, kerülte meg a kis cicát, míg az vissza-vissza tekintve a fenyegető veszedelem szerint kiáltá: jaj a spárgáim, jaj a szegfűim, jaj a violáim!

De bizony Károly mindezekre semmit sem hederített, hanem kergette az ő kis cicáját árkon-bokron keresztül, míg végre a kázsia lugosnál, mely felé a futás egészen véletlenül irányozva

volt, csakugyan utól érte és átkarolta. De Amália hirtelen kisiklott karjai közül s kezeit tréfásan csipőire téve, rémitő positiót foglalt Károlylyal szemben.

— Hát ilyen emberek vagyunk, ilyen követelők, szenvedélyesek, erőszakoskodók, sőt rablásra hajlandók? Nem oda Buda! Mit gondol az istenért, hiszen öt év borzasztó hosszú idő; s ha a dolgot jól be nem osztjuk, sőt az első napon már megteszszük azt a kiadást, a melyet csak az utolsó napon kellene tennünk, soha bizony ki nem jövünk!

— De Amália, egy kicsi-pici csókot csak mégis adhat búcsuzóra? — S megint át akarta kedvesét karolni.

— Csak lassan — mondja a kis Amália hátra lépve — ha már e nagy követelése mellett csakugyan megmarad, akkor először is meg ne mozduljon abból a helyből, a melyben most van; másodszor tegye hátra mindakét kezét, harmadszor hajoljon előre fél távolságra, — a többit aztán majd én eligazítom.

Károly eleget tett a hadi feltételeknek s Amália ugyanazon tempóban kezeit hátra téve lábujjhegyre állott és úgy nyujtá előre pici piros ajkait.

De hát abban az időben hanzánkban nőknek a természettudományokat nem igen tanították; és Amália ki nem tudta szá-

mitani, hogy épen az általa alkalmazott óvó szabályoknak két ellentétes eredménye lesz: először, hogy az ajkak annál erősebben fognak egymásra tapadni, s másodsor, hogy az ily pizai toronyszerű helyzetben az ember könnyen elveszti az egyensúlyt. Természetes, hogy ekkor már Károly kezei sem lehettek megkötve s már csak emberbaráti hajlamból is meg kellett menteni kedvesét a lehető eleséstől. Hát átkarolta biz' ő és az első csók oly édesen és hosszan csattant el, hogy az Amália beosztása szerint bizony többszörre is kijutott volna belőle: de hát Károly azzal vigasztalta meg, hogy képzelje azt háromszáz felé elosztva, a mennyi nap telik el hazajöttéig s aztán be fogja látni, hogy a beosztás annyira tökéletes, hogy egy-egy napra alig jut valami.

Aztán karonfogva kedvesét azon boldog vidámsággal sétáltak be a kertből, melyet a mélyen érzett, de a szenvedély fokáig nem emelkedő szerelem skét rokon kebelnek egymásba vetett bizalma nyujt.

III.

A zsidó-negyedben.

Hires és nevezetes Pozsony városának, mely ma inkább arról nevezetes, hogy magyarságát hol belől, hol kívül el akar-

ják vitatni, van egy nevezetes és máig virágjában, vagy inkább labodájában díszlő része: a várhegy alatt elterülő zsidó-negyed, vagy mint akkor nevezték és most is hívják, a Juden-Viertel.

A zsidónegyedek, vagy városrészek Európának csaknem minden nagyobb városában előfordulnak; és mindenütt sajátosságos, habár nem épen előnyös képet mutatnak fel: azonban aligha csalatkozunk, midőn kimondjuk, hogy a pozsonyi s kivált ez idei zsidónegyeddel alig vetekedhetett valamelyik város Európában; ha csak az orosz kereskedő városok valamelyike nem.

A régi jó gazdák ugy szoktak tenni, hogy mindazt, mit imitt-amott megtaláltak, ha mindjárt annak közelebbi hasznát nem látták is, egy alkalmas gyűjtő helyre bedobták. Ilyen lim-lom gyűjtő hely volt a pozsonyi zsidónegyed; azzal a különbséggel, hogy az egyes gazda helyett, ki talált tárgyait a lomtárba dobja, képzeljünk egy egész országot s maga a lomtár helyett egy egész városrészt, melynek nemcsak boltjaiban és raktáraiban gyűlt fel e roppant mennyiségű ócska készlet, hanem a szó teljes értelmében kiomlott az utcára is; ugy hogy alig képzelhető, miként tudták azt éjszakára mindig beszedni és reggelre megint kirakni. Azt

hiszem e fáradságot nem is vették magoknak. Minden ház úgy tekinthető, mint a festők által Fortuna kezébe adni szokott bőség szarú; és itt is épen úgy mint amott a csekélyebb értékűek hullanak ki legelől, a nagyobbak és becsesebbek maradnak benn; úgy hogy az edény fenekén vélünk a legnagyobb kincsre számíthatni. Legelől az utcára kiterítve rozszszegek, ócska patkók, kulcsok, lakatok és zárok, rozszkoppantók, selejtes réz gyertyatartók, téglázók, minták stb.; de már a járdán belül — ha ugyan lehet ennek nevezni — jobb állapotban lévő gazdasági és házi eszközök, kijavított csizmák és öltözetek láthatók; míg az alacsony hosszú boltsor valódi kamera obscurájában már aranyrámás tükrök és képek függenek költői rendetlenségben, sőt egy-egy vedlett kerevet, ócska kanapé és rezes kard már figyelmezteti a szemlélőt arra, ami bellebb következhetik. És ezen saját-szerű bazár természetesen kisebb-nagyobb kiállításban betölti az egész városnegyed.

E nem nagyon költői, de azért épen nem érdektelen tárgyak szemléletében volt elmerülve azon két délceg ifju is, kik talán először gyönyörködtek a „Juden-Viertel“ változatosságában. Karonfogva félrevágott sastollas kalpaggal, testhez lapuló

fekete magyar öltözetben és nyalka rojtos és sarkantyus topánkákban, oldalukon fényes görbe karddal, az eladók és vevők figyelmét méltán magokra vonták. Volt még egy saajtszerűség is rajtok, mit a reájok bámulók megjegyeztek, hogy széles fehér galléruk csaknem vállaikra ki volt hajtva és attilájok ujja régi lengyeles formára fel volt hasítva; ezt nevezték akkor Kossuth-divatnak. S ezek voltak külső ismertető jelei a szabadelvű ifjuságnak. De a külsőségeken kívül is, a két ifjunak arca és termete szintén méltó volt arra, hogy magára vonja a figyelmet. Az egyik magas és karcsu alak, hatalmasan kifejlett mellel, természetesen göndör fényes fekete fürtökkel és olajbarna arcbőrrel, melyet finom frissnövéssü szakál és bajusz ékitett, míg a különösen fénylő szemek ez érdekes arcot talán ezer közül is kiemelték volna. A barna ifju lehetett huszonegy—huszonkét éves.

A másik alak szintén nem mondható érdektelennek, habár az előbbivel bizonyos ellentétben áll, termetre még magasabb társánál, haja, szakála hamvas szőke; arca kissé beesett, de arcbőre igen finom fehér és szabadon hagyott homlokán erős értelmi kifejezés ül, melynek erejét a nagyra tárt és szláv eredetre mutató világoskék szemek még növelik.

— Ugyan honnan szedhetik össze ezt a tömérdek szekcemoncát — kérdi a barna ifju társától — nekem ugy tetszik, mintha ez az egész zsbvásár nem érdemelte volna meg azt a fáradságot, hogy össze szedjék: s kétlem is, hogy ez a roppant halmozat értéktelen holmi valaha elkelhessen.

— Az utóbbiban igazad van, barátom — mondja a tapasztaltabb társ — mert ezek a raktárak valóban sohasem fognak kiürülni, ha csak valami veszedelem által nem; de talán még egy tűzvész — mely egyébiránt e szemétfészek kiirtására jótékonyan hatna — sem volna képes e roppant tömeg megsemmisítésére. De korábbi ellenvetésed épen nem való, mert ezen holmi-tengerből ép annyi zsbáru foly ki, mint befelé. Aztán nehogy azt gondold, mintha e felhalmozott áruk értéke olyan csekély, mint az külsőleg látszik; én ismerem az ilyen zsbárusokat még Gácsországból és igen jól tudom, hogy míg némelyik közülök csak a réz és vasáruig emelkedik: a gazdagabbak legbensőbb raktáraiban elámulnál a leggyönyörűbb antik-ékszerek és kincsek látására, melyeket azonban csak biztos vétel reményében szoktak mutogatni. Itt állunk például a Mendl Salamon boltja előtt, ki bár olyan egyszerű és alázatos, mint akármely „handlé“: állítólag rop-

pant kincsnek van birtokában s belső, különösen emeleti raktárai és pincéi mesés kincseket tartalmaznak.

— Az ördögöt — mondja a barna ifju — legdrágább kincsét én mégis látom; mert az alighanem az a gyönyörű angyalfejú leány lesz, ki ott az emeleti ablakon könyököl.

— Ah — sohajt fel a szőke ifju — az isteni Ráchel, az öreg Salamonnak legdrágább, legféltettebb kincse. Én, mióta fenn vagyok, annak már ide s tova öt hete, mindennap eljárók itt, hogy egy mosolyát ellessem: de épen annyira vagyok vele, mint az első napon.

— Jaj barátom, kettőn áll a vásár; kinek a pap, kinek a papné; mi egyiknek nem sikerül, sikerülhet a másiknak — és csinos barna bajuszán egyet pödörítve, olyan lángoló tekinteteket vetett fel az ablakra, hogy a szép zsidó leány gazdag aranyhaja, mely Tizián leányaira emlékeztetett, csaknem fellángolt tőle. No de ha nem is volt oly gyújtó hatással az érzéketlen fürtökre, megérezte azok hevét a szép leány, kinek be kellett vallania, — úgy titokban, — hogy bizony szebb fiut életében keveset látott. Egy alig észrevehető mosoly, mely ajkain az ifju üdvözlésére akaratlanul átröppent s egy gyöngépirulat, mely a különben halvány tojásdad

arcot, mint egy reá hullott halvány rózsalevél meglepte, bizonyítá a szép leány érdekeltségét.

A barna ifju meglehetősen elégedve az első látás hatásával: délcegebbé vált léptein látszott is, hogy a szép Ráchel pirulása emelte öntudatát: ellenben a szökének arcán egy sötét felleg látszott keresztül vonulni, melyet alighanem az irigység jelének vehetünk.

— Szerencsés fickó vagy Feri! — mondja némi gunynyal — egy látásra nagyobb hódítást tettél a szép Ráchel szívében, mint én negyven napi sétám alatt.

— Szjah barátom, a női szívet úgy nézd, mint a lakatot, melynek okvetlen kulcsának kell ugyan lenni; de ha nem az igazi kulcs van kezében, hasztalan próbálgatod kinyitását.

— Az igaz, te mindenben olyan szerencsés fickó vagy: a mint barátink körében megjelentél, azonnal mindenki a legnagyobb rokonszenvet tanusította irántad; még a híres Kossuth is azonnal megszeretett s meghittjévé avatott fel; poharazás közben mindenki kidől mellőled; ha játszunk, mindig nyereséggel távozol s a legszebb leányokat egy legyintésre elütöd kezünkről.

— No már ez egy kissé sok; de hát tudod mit mond a német: „Glück muss

man haben; schön muss man sein“ — feleli amaz nevetve. Szavaidban van valami igaz, folytatja aztán komolyan; sorsommal meg vagyok elégedve; de azért hidd el édes Lászlóm —

— Bazil! igazítá ki a szöke ifju.

— Ejh Bazil, magyarul László — mondja az előbbi — tehát hidd el édes Lászlóm, hogy e pillanatban mégis jobb szeretnék ott lenni, hova egy legszegényebb, de legnagyobbra törő barátom hívott a mult nyáron magával. Ez ifju egy rövid szörbársony kabátocskában, zsebében ötven forinttal indult el az enyedi iskola kapujából a messze keletre; sem pártfogója, sem meleg öltönye, még csak utlevele sem volt: s azért mégis elhatározta, hogy meg nem áll Tibet-ig, a Himalaya virágos kertéig, melyet tanulmányai nyomán az ősmagyarok hazájának tart.

— No hiszen tudom is, hogy visszalóditották a határszélről.

— Nem biz azt; utolsó levele már Kelet-Indiából: Lahoreból szól.

— Bámulatos; és mi indította őt e kétségbeesett vállalatra?

— A hazaszeretet, barátom. Akár minő ábrándos terveket szöttünk mi ifjak a tanoda szük falai között; ő csak fejét szokta rázni s azt mondotta reá: mind álom ez barátim; kevesen vagyunk, nem-

zetünk mint egy kis sziget áll az idegen elemek nagy oceánjában; addig semmire sem mentek, míg én keletről az ősmagyarokat ki nem hozom. Erre aztán mi neveltünk egy nagyot, s őt neveztük el ábrándozónak.

— Pedig igaza volt — jegyzi meg a szöke ifju; — csekély számu nép hasztalan ábrándozik nagyságról és függetlenségről. Még nagy nemzetek is, melyek számszerint a félvilágot betöltik, az öntudatlanság és az elmúlt idők vétkei miatt, alig tudnak egységre vergődni.

— Határozottsága mindenesetre bámulatos — mondja a barna ifju — s lelkesedett kitartása előttünk könnyelműségnek látszott. Midőn az iskola kapujában bucsut vettünk tőle, még egyszer hozzám fordult, mint legbensőbb barátjához: Kabós Feri, gyere velem — mondá — meglásd, nem bánod meg. Mit gondolsz — feleltem — alig van annyi pénzem, mivel a szünidőre haza mehessek. Van nálam annyi, hogy elég lesz kettőnknek is; pár év alatt még én küldök pénzt haza a kincsek mesés országából.

— No az már egy kissé merész — mondja László — nehezen hiszem, hogy beteljesednék.

— De bizony beteljesedett: szegény szüleinek már száz aranyat küldött haza.

Az angol irodalmi társulat a merész és roppant szorgalmu ifjut pártfogásába vette s úgy látszik elég dúsan segítézi.

— Hát a tanyára megyünk? — kérdi László, midőn a zsidónegyedből kiérve egy utca szegletén befordultak.

— Természetesen — mondja Kabós Feri, — társaink azóta bizonynyal várnak reánk.

Még néhány ház előtt haladtak el, aztán egy kapu alá tértek s egy meglehetősen sötét, földszinti helyiségbe nyitottak be.

IV.

A jurátus-tanya.

A legbelső, alig világított szobában mintegy tizen, tizenöten ültek egy hosszú asztal körül, a még akkor szüz magyar dohány sűrű füst-fellegében. Csaknem mindnyájan egyforma öltözetben voltak belépő ifjainkéval; még a nemzeti bojtos makra pipák is mint testvérek hasonlítottak egymáshoz s a félrevágott sastollas csalmák vidám, de egy kissé bizarr tekintet adtak az ifju társaságnak.

— Éljen Kabós Feri! Éljen Csere-miczky László! — kiáltják, tele poharai-
kat összekoccintva, melyekben nem sör volt, hanem a pozsonyi hegyek aranyszínü nedve.

— Éljetek mindnyájan ti is — mondja Kabós Feri, kardját leoldva és az asztalnál helyet foglalva — mi a legujabb ujság?

— Az — mondja egy régi ismerőnk Lovassy László élénken — hogy ma este kilenckor irni megyünk; azért csak lassan a testtel; mert Kossuth megharagszik, ha pontosan ott nem leszünk; s még inkább, ha valaki disznóvá válva, az írásba is disznót ejt.

— Most pedig — mondja egy másik ismerősünk Tormássy ^{gondos} Feri — halljuk tovább Majos Pistát; mert ma rajta van a mulattatás sora.

Majos Pista, kit különben az összes jurátusi kar Pista bácsi névvel szokott megtisztelni, mostani kortársait nyolcz—tíz évvel fölülmulhatta és az örök-jurátusok ama tisztos karához tartozott, melynek némely tagja még negyven—ötven éves korában is örömet számított magát a virágzó ifjuság közé; s minden alkalommal sietett a legifjabb jurátussal a tess tu-poharat meginni. Holdvilág képü, kikent, kifent bajuszu férfiu volt, leborotvált állal és oly vonásokkal, melyek mozgékonyáguk által igen alkalmasak voltak mind a komoly, mind a nevetető alakzatok felvételére. Kisebb termetü, már potrohosságra hajló egyéniség volt; de

derekát épen a miatt füzni szokta, hogy jurátusi karcsuságát megtartsa és épen ez okból fedezgette azon deficiteket is hátról előre fésült hajával, melyek homlokán évről évre jobban mutatkoztak.

Modora, mint hosszú jurátusi tapasztalatai miatt várni lehetett, részint pártfogó, részint kicsinylő volt s kifejezéseiben azon bizarr tulságokat szokta követni, melyek egy kortársa Bernáth Gáspárban valóságos irói modorra emelkedtek volt.

— Pista bácsi épen a Majláthnénál volt utóbbi látogatását kezdette elbeszélni — mondja egy mellette ülő szőke ifju, mintegy magyarázólag az ujan érkezettekkel szemben.

— Hát halljuk — dörgi egy koloszszális hang, Majos Pista jobb oldalán, mely egy barna, ölesnél magasabb ifju ember herculesi melléből tört elő.

— Halljuk! halljuk! — kiáltják a többiek is.

Majos Pista bácsi felhajtotta az előtte kínálkozó pohár bort s mint ha még azt is kicsinylené, a mit mondani fog: félfogára vetette makra pipáját s megkezdette elbeszélését.

— Hát ecsém, — ha akarjátok tudni, — én ott mindenr:pos vagyok a háznál; még a grófné kis kutyái is ismernek, mert hiszen három esztendeig voltam ott a

grófnál patvarián. No hiszen nem is volt valami rossz dolgom; mert hát nem egyszer történt, hogy a grófné saját tányéráról is átcsempészett egy-egy gombócot. — Hm, de az volt ám a gombóc — ha akarjátok tudni, — szalonnás gombóc, akkora mint a két öklöm, míg végére értem, megizzadtam bele. A barátság hosszasan tartott; természetes, hogy én sem negligáltam, a grófné meg épen ragaszkodott hozzám: de hát elvégre is a patvaria lejárt s a háztól távoznom kellett. A grófné el volt keseredve, akkora könyeket hullatott, mint az öklöm; én meg vigasztaltam, a hogy csak tudtam. Ekkor aztán lehúzott az ujjáról egy nagy brilliántos gyűrűt —

— Brilliántos gyűrűt! — csodálkozik a mellette ülő szőke ifju.

Majos Pista nem igen szerette, ha előadását megszakították s ilyenkor rendszeren tűzbe szokott jönni.

— Igen hát — te kutya, ha akarsz tudni: akkora brilliánt volt benne, mint az öklöm! A míg meg volt, nem is költöttem gyertyára; csak magam elé tettem este az asztalra s a mellett dolgoztam. De bizony egyszer megtaláltam szorulni s bevágtam Mendel Salamonnál; ott megláthatod, ha van szemed!

— Ugyan ne szakítsátok félbe Pista

bácsit — mondja a széles mellű barna ifju — el sem tud jutni elbészélése valódi tárgyához: az utolsó vizitához.

— No hát természetes, hogy hébe-hóba most is ellátogatok hozzá; tegnap is ott voltam. A grófné elém jött az előszobába; mindjárt láttam, hogy valamit rejteget a köténye alatt. Édes Majos — mondja — ma nem beszélgethetünk együtt, mert vendégeim vannak; hanem hoztam magának valamit — no tudja jó lesz ugyozsonyánként fehér cipó mellé; s csak ki vett köténye alól egy óriási sonkát.

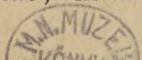
— Sonkát! kiált fel Lapsánszky nevetve, kinek példáját a többiek is követték, Bogdán Mózsini a barna szélesmellű ifjun kívül, ki rendíthetlen komolysággal mondá:

— No hát mi van azon nevetni való?

— Azt hát; egy akkora sonkát, mint egy — bornyu, ha akarod tudni te kutya!

Erre aztán általános hahota támadt, még Bogdán Mózsi sem tudta magát megtartóztatni egy szende mosolytól, mely tiszta becsületes arcához különösen illett.

— Én amint illik kezét csókoltam a grófnénak s a sonkát bevágtam Romeo-köpenyegem alá, aztán kikértem, hogy minél előbb tehessem tiszteletemet, mire a grófné egy kacsintással válaszolt. Az volt a kacsintás; mintha csak a ménkü

ütött volna le, úgy cikázott szeméből a tűz, ha akarjátok tudni!

E pillanatban Majos Pista érdekes elbeszélését kardcsörgés zavarta meg; s az ifjak nagy meglepetésére a benyitott ajtón öt-hat német-ezredbeli tiszt lépett be a fogadós kíséretében, ki németül untig ismételte előttök, hogy ez a szoba a jurátus urak szobája, hol azok törzsvendégek és nem igen szívelik, ha idegen uraságok jönnek közéjük.

— Ejh — mondja egy legelől jövő természetes kapitány — ez vendéglő, hol helyet foglalni mindenkinek egyenlő joga van.

És közben úgy tetszett, mintha egy futó és egyetértő tekintetet vetett volna azon szőke ifju felé, kit főlebb Lapsánszky néven hallottunk említeni.

A tiszték csakugyan helyet foglaltak.

— Ez már mégis különös — mondja Lovassy László — ekként betolakodni hivatalanul a mások mulató helyére. Vendéglős ur, ön nekünk azt ígérte, hogy a kis szobában zavartalanul fogunk mulatni; miért hoz most reánk vendégeket?

— Uram — felel ez — én nem tehetek a dologról; figyelmeztettem a tiszturakat, de nem akartak meghallgatni. Hallotta ön, mit mondott itt a kapitány

ur, hogy a vendéglőben mindenkinek egyenlő joga van bárhol helyet foglalni.

— Nincs-e önnek valamely más külön helyisége, a hova megvonuljunk? — kérdi Lovassy.

— Fájdalom, nem szolgálhatok.

— Hagyd el Laczi — dörgi most Bogdán Mózsi azon velőrázkódtató, vastag hangon, melynek roppant termete mellett barátai részéről a „máramarosi medve“ diszcimet örökölte. — Majd kifüstölöm én őket.

— No erre kíváncsi vagyok, — mondja Cseremiczky; — ezeket az urakat, mint arcukból látom, még puskaporral sem olyan könnyű kifüstölni.

— Csak ti kiálljátok kacagás nélkül, — felel Bogdán Mózsi, — arról jót állok, hogy elpusztulnak innen.

— Mit akarsz tenni? — kérdi Kabós Feri, ki Lovassyval együtt bizonyos fölényt gyakorolt a többi ifjak fölött — utoljára is valami komédia lesz belőle.

— Hát hadd legyen; ők kezdték, — mondja szenvedélylyel Lovassy — s fogadom, hogy ők is huzzák a rövidebbet.

— Semmi arcanum duplicatum — felelt Bogdán Mózsi Kabós kérdésére, — csak kedves költőknek, Kisfaludynak jó tanácsát követem, melyet amint tudjátok híres pipadalában eként ad elő:

„Ha egy úrfi, pénzsmán hízott
Felfürtözött üres kép,
Szűk elméjü, de elbizott,
Nagy gögősen hozzám lép;
Magát, javát fitogtatja,
Drága időm elragadja: —
Fegyver leszen pipámból,
Kifüstölöm szobámból“.

— Helyes! — kiáltja Lovassy —
nekem jó orrom van, én eltűröm, ha assa
foetidát szívsz is.

— Jól van, — mondja Bogdán Mózsi
pipáját kiverve — gyűjtsétek össze a ba-
gót s adjatok nekem egy bicskot.

A bagó összegyűjtés nagy szorga-
lommal megtörtént; bicskot Majos Pista
adott s Bogdán Mózsi azon kezdette,
hogy dolmánya durva zsebéből kivágott
egy darabot. Ezután a szent célra gyűlt
bagó-alapot makra-pipájába tömte s en-
nek tetejébe, mint ő magát kifejezé, ko-
ronájául, a darab rongyot helyezte.

Ekkor aztán előkerült egy azidőbeli
roppant fényüzési cikk is: a gyufa.

Állott pedig ez két szerkezetből:
egy pléh tokból, melyben piros fejü szi-
láncok állottak és egy kis üvegből, mely-
ben reszelt tormához hasonló valami volt.
Az Irinyi János hazánkfia által nemrég
feltalált dörzs-gyufa még nem volt alkal-
mazásban.

A pirosvégü faszilánkokat a kis üveg fehér tartalma közé kellett bedugni és hirtelen kirántani, hogy az üveget dugóval elzárva, a szer ereje el ne menjen.

Bogdán Mózsi végrehajtotta ezen attentátumot s meggyújtotta vele a legfelül lévő vastag rongydarabot. Irtóztatos bűz kezdett terjedezni a szobában.

— De te, — mondja Cseremiczky, — nem léssz-e beteg attól az irtóztató tölteléktől; nekem már így is fájni kezd tőle a fejem.

— Sohase aggódjál; próbáltam én már ezt a mesterséget, — mondja nyugodtan Bogdán Mózsi.

Cseremiczky mentegetőzve kiment a szobából; a tiszték szintén szagot fogtak és tüsszkölni kezdettek. A többi jurátus ott ült nagy komolyan, egy hang, egy tekintet sem árulta volna el, hogy tudnak valamit Bogdán Mózsi csinyéről, ki hogy az illatot még fokozottabbá tegye, báránypagjáról levágott egy szőr-tincset és hüvelykujjával ugyancsak nyomkodta befelé pipájába.

A tiszték nyugtalankodni kezdettek. Végre a magas szőke kapitány fölállott s Bogdán Mózsihoz közeledve, németül udvariasan mondá neki:

— Uram önnek igen rossz dohánya van; talán szolgálhatnék valami jobbal.

S ezzel egy csinos ezüstdobozt vett elő, mely telve volt illatos török dohánynyal.

— Nix deutsch! — mondja tettetett együgyűséggel Bogdán Mózsai.

— Talán lesz valaki az urak közül, ki németül tud s megmagyarázza ez úrnak szíves ajánlatomat.

— Igen szívesen, — mond feltűnő készséggel Lapsánszky, s magyarázgatni kezdé Bogdán Mózsinak a tiszt szavait.

— Mondd meg neki, — dörgi Bogdán Mózsai, hogy köszönöm, de nincs szükségem reá; ezt a dohányt én igen szeretem; saját termelésem.

Egyuttal újra egy tincs bárányszört tömött be pipájába.

A tiszt észrevette a csinyt s egészen nekivörösödvé, keztyűjét húzta le s Bogdán Mózsai arcába vágta.

Az ifjak felugrottak; leggyorsabb volt Bogdán Mózsai, ki mint óriás állalfejjel magaslott ki a többi közül s természetéhez arányos tenyerével, úgy vágta arcul a tisztet, hogy eszmélet nélkül gurult társai közé az asztal alá.

Mindkét társaság felugrott; a tisztek kardjaikhoz nyúltak; Bogdán Mózsai pedig, miután már „benne volt“, mint ő szokta mondani: folytatni akarta a műveletet a többi tiszturakon is, kik látszólag

megdöböntek a kötőrő óriástól. Most azonban Lovassy László közbelépett, Bogdánt feltartóztatta s miután tisztársai a póruhárt kapitányt is felemelték: Lovassy tőle telhető mérséklettel és németséggel mondá a tiszteteknek:

— Mi senkit sem bántva, békésen mulattunk e kis szobában, mely szokott összejöveteli helyünk. Önök, kik a külső szobákban is kaphattak volna elég helyet, hivatlanul betolakodtak ide a vendéglős ellenzései dacára. Mi még ezt is eltűrtük; de a kapitány úr nem nyughatott békében s e barátunkat itt a dohánya rosszasága miatt inzultálta. Már pedig mindenkinek jogában áll olyan dohánnyt szívni, a melyet akar. Mi nem helyeseljük barátunknak kissé nyers felléptét a kapitány úr ellen.

— Furcsa, — kissé nyers, — mondja a kapitány — érzékenyen tapogatva magasra nőtt arcát; ezt nevezik önök „kissé nyersnek“.

— Mint mondám, folytatja Lovassy, — mi barátunk felléptét nem helyeseljük, de ő csak néhány nap óta van Pozsonyban; általában nagyvilági körben; s bár mint jámbor hajlamu, de a vadon természet-gyermeke, a magasabb társadalom szabályait nem ismeri. Most már a baj megtörtént s ezt végnél egyébbel le-

mosni nem lehet. Azt hiszem, a tiszt urak is egy véleményben vannak velem; a vendéglőben verekedni csak nem fogunk; a kapitány ur válasszon magának segédekét; a dolognak lovagias uton kell elintéztetnie.

A tiszték egymásra néztek s félrevonultak, hogy a dolgot egymásközt megbeszéljék; a kapitánynak két társa azonnal vállalkozott a segédkezésre.

— Te Lapsánszky, — mondja Lovassy, — lész szíves velem Bogdán Mózsival mellett segédkezni; úgy illik, hogy mi is azonnal nyélbe üssük a dolgot.

— Hagyjatok ki engem a játékból — mondja kissé elhalványodva a megszólított; — én még nem ismerem annyira a párbaj szabályait; itt van Kabós Feri, ő jó lesz.

Kabós nem is vonakodott egy szóval sem; a segédekét mindkét fél bejelentette s mind a segédek összejöveteleli óráját, mind annak helyét kitűzték.

Ezután a tiszték elhagyták a jurátusok szobáját, most már katonás üdvözléssel; mire aztán az ifjak is ablakot tártak, hogy Bogdán Mózsival pipája füstjétől lehető gyorsan megszabadítsák tüdejüket.

— De ugyan Mózsival, — mondja Kabós, — már hogy jöhettél annyira tüzbe;

majd a másvilágra küldötted azt a szegény kapitányt.

— Bizony — szólalt meg most először az esemény után Majos Pista, ki épen nem tartozott a legvitézebb legények közé, — azt ugyan nyakon legyintéd; akkorát dagadt a pofája, mint egy —

Itt körültekintett a szobában, de miután a hasonlatra semmi alkalmas tárgyat nem talált, végre mint a német bölcsész, a távolban kereste az igazságot s mondatát eként fejezte be:

— Mint egy hatakós hordó!

— Tudjátok, — mondja Bogdán Mózsai, — nekem különös természetem van. Ritkán jövök indulatba s igen sok kell arra, hogy mérsékletem elhagyjon: de ha egyszer aztán az ördög elszabadult, én ugyan láncravetni nem tudom többé; s ha már egyszer benne vagyok, nekimegyek fejjel a kökerítésnek is.

A párbaj minden esetre karddal és első vérre fog menni, mert igaz, hogy inzultus történt, de becsületsértés szóval nem. De hát Mózsai tudsz-e te vívni; mert ezek a tisztek jól tudnak s könnyen ebül járhatsz?

— Dejszen csak legyen kezemben a kard, majd húzok én reá olyat, hogy még az unokája is arról koldul. Ha közbe nem lépsz, most is, mielőtt kardot rántot-

tak volna, úgy bedugtam volna mind őket az asztal alá, hogy reggelig se kéredztek volna ki onnan

Most Kabós Feri óráját vontam ki s aztán megszólalt:

— Tíz perc múlva nyolc óra; igyunk még egyet, aztán fizessünk s jérünk az iskolába, mert megharagszik Kossuth bácsi.

És úgy tőnek a miként beszéltek; pár perc alatt üres volt a szoba, melyet a vendéglős ecettel, cukorporral füstöltetett ki.

V.

Kossuth irodája.

Ma már megmosolyoghatja, vagy mesének tarthaja valaki, ha azokról a viszonyokról beszélünk, melyekben a sajtó és általában az eszméknek közlése azon időben volt Magyarországon.

Ha például Magyarország történetét olvasva, vagy akkor élt öreg uraktól a nagy jelentőségű eseményeket hallva az egykoru ujságlapokat veszi elő valaki s például a „Nemzeti Ujság“ hasábjain lapoz végig; meglepetésére azt fogja találni, hogy az akkorról feljegyzett vagy elbeszélt dolgokról azokban egy betű sincs, a híres 1832—6. országgyűlés fontosabb

tárgyalásai csakis névszerint vannak fel-
említve; és csakis az országgyűlés elején
elmondott üdvözlő beszédek közölve. Még
kevesebb nyomait találjuk ama nyilvános
életnek, vagy társadalmi mozgalmaknak,
melyek Pozsonyban, később Pesten és a
megyék székvárosaiban folytak le; és egy
betűt sem azon különböző fellépésekről,
melyeket az ifjuság mintegy keletkező uj-
világ előpostáiként a közvélemény elé
hozott.

Az egész magyar sajtó, mely külön-
ben is csak egy pár ujságlapból állott, a
tespedő nyugalom kifejezését viseli; olyan
kihalt és szomorú, mint valami vörös ho-
mokkal borított egyiptusi pusztaság, mely-
ből csak egy pár nagyhatalmu zsarnok
sírpiramisa vagy emlék-obeliszkje emelke-
dik ki.

Ha valaki e semmitmondó hallgatást
akár a betűk emberei szellemtelenségének
vagy nemakarásának; akár annak tulajdo-
nitaná, hogy a nemzeti szellem a feltáma-
dás reménye nélkül mély sírjában aludt,
— mindkét esetben nagy csalódásban rin-
gatná magát. Már több mint két évtizede
mult volt el annak, hogy a „Romlásnak
indult hajdan erős magyar!“ ledörgött
jeles költője ajkairól; már együtt volt a
kis, de nemes had, a nagy Kazinczy
zászlója körül, hogy a nemzetnek szép-

hangzásu és művelt nyelvet teremtsen; már minden ajkon élt a Kisfaludy-testvérek vonzó költészetének ihlete, kik közül Sándor regéivel az egykori magyar hőszellemet, „Szerelmei“-vel a mély és tiszta érzelmeket támasztotta fel és oltotta be: míg Kisfaludy Károly játszi elméje gazdag tárházából a csak most fellelegzett magyar színművészetnek nyújtott folytonos és bő forrást. Már minden magyar kézben megfordult Vörösmarty „Zalán futása“ a kérdéssel „Régi dicsőségünk hol kiesel az éji homályban?“ és „Oh hon meghallasz-e engem, s nagyratörő, tehetős fiaid hallgatnak e szómra?“ Már zengett a megnemesült költői nyelv visszaverődve Cserhalom és Eger bérceiről és a nagyok nyomaiban egész magasra törő kis irodalmi had indult meg a nemzeti irodalmat saját honában győzelemre vezetni.

Alig lehet a világon nemzet, melynek politikai életére költészete nagyobb hatást gyakorolt volna, mint a magyar. Nem illusztrálója, nem megéneklője volt az a nemzeti küzdelemnek, hanem az eszmék zászlóvivője, a nemzetnek szunnyadásából fölserkentője és első csatárlánca. Ők szórták szét a szabadság és nemzeti érzelem magvait, melyek lassanként fakadtak ki országszerte a honfi szivekben,

s melyek később gyakorlati irányt vettek a nemzet felszabadítási törekvéseiben s egész politikai történetében.

A megyékben is pezsgő, eleven élet nyilatkozott, néha még túl is tengve, kivált választási kérdéseknél az okszerűség határain. Minden megye egy kis ország volt az ő fővárosával, parlamentjével és zsarnokával, kik visszaélésüképen a legtöbb helyen nem mint főispánok, hanem mint adminisztrátorok a kormány nézetét képviselték s a mennyire a megyékkel birtak, erőszakolták is. Itt a szó ősidőktől fogva szabad volt; s ki elszánta magát az „akció“ kétszázforintos díjtételére, bármit kimondhatott; a megyék szabadon közlék egymással nézeteiket, elhatározásaikat és nevesebb hazafiak, kiknek több megyében voltak birtokaik, mint „utazó patrióták“ járták be a megyegyűléseket lelkesíteni a nemzet reform-eszméi mellett.

A költői és irodalmi művek tisztelet-díjban nem részesültek s szerzőik örültek, ha előfizetés, vagy vállalkozó kiadó által könyvük kiadásához jutottak. De az akkori író és költő nem is tekintette még akkor az irodalmat kenyérkeresetnek; s a könyvek azon szerencsében is részesültek, hogy az előleges könyvvizsgálat, az ugynevezett cenzura, legtöbbször elég hazafias kezekben volt arra nézve, hogyha egy-két po-

litikai eszmét kitörült is, a nemzeti szellemet meg ne bénítsa.

Egészen más volt a helyzet a politikai és napi sajtóval szemben.

A politikai irodalomra nézve az osztrák kormány, élén Metternich herceggel, ki még azon régi iskolához tartozott, mely azt hitte, hogy vörös irón-törmelékkel még a tüzokádó hegyek kitörési nyilatait is be lehet torlaszolni, a sajtóval szemben egészen merev álláspontot foglalt el. Ez a konzervatív politikai iskola még nem akarta elismerni a gőzkazánoknak elméletét, hol a szétrobbanást az ugynevezett biztosító szelepek gátolják meg; legkevésbé akarta pedig alkalmazni az eszmék világában; füle mellett bocsátotta el azt az elvet, — mely pedig már rég ki volt mondva, hogy a sajtó az általa ütött sebeket önmaga gyógyítja be, — hanem más két fegyvert alkalmazott, melyeknek gyakorlatiatlanságát csak későn és saját kárával ismerte meg: az elnyomását és az elrettentését.

Ezen rendszerből folyt ki, hogy miután az országgyűlési naplót vezetni nem volt szabad, a nemzet még saját törvényhozása eseményeiről sem értesülhetett; az ujságoknak pedig a cenzori vörös kréta által lehetetlenné tette, hogy a fonto-

sabb politikai eseményekről részletesebb ismertetések közölhessenek.

E nyomoruságos és már az akkori korszakban is képtelenségnek tetsző helyzet okozta, hogy a magasabb eszmék férfiai valami kisegítő eszköztől gondoskodjanak, mely által a megyék közönségével az országgyűlési nevezetesebb eseményeket saját szellemökben közölhessék. Ez adta Kossuth Lajosnak azt az eszmét, hogy a vármegyék és városok követei mellé akkoriban fölküldeni szokott jelesebb ifjakból, önkéntes vállalkozás útján, nagyszerű irodát rendezzen, hol a napi eseményeket hatalmas szövegezésű és irmodoru fogalmazásával toll alá mondja, sokszoroztassa, melyet aztán az illető követek, mint valódi szellemi kincset küldötték meg megyéiknek és városaiknak, hol társadalmi-és magánkörökben, mint szentirási helyeket, áhitattal és lelkesedéssel olvasták fel, irták le és terjesztették el egymás között.

Ez volt tehát akkor a napisajtó helyettesítője; s ez adta Kossuth irodájának azon óriási fontosságot, mely a pozsonyi ifjusági kaszinóval együtt a Metternich-kormány figyelmét annyira magára vonta, és a melyen Kossuth Lajosnak később oly óriásivá nőtt népszerűsége, mint eredeti alapokon nyugodott.

A lelkes országgyűlési ifjuság érezni

látszott ez ügy fontosságát — s a mint épen láttuk — ha a munka ideje közeledett, még legkedvencebb időtöltéseit is azonnal félbeszakította; s mint áhitatos ember az egyházba, sietett Kossuth gyönyörű előadásait hallgatni és tovább adni.

A terem, hol harminc-negyven ifju ember hosszú asztaloknál foglalt helyet, csak épen a legszükségesebb irodai burtozzattal volt ellátva; s az az időben divatos világító anyaggal, az asztalokon hosszú sort képező faggyuyugyertyákkal megvilágítva.

A két hosszú asztal között elég tágas hézag volt arra, hogy az előadó a terem hosszában le s fel sétálhasson, s ha szükséges, a kellő felvilágosításokat megadhassa.

Még nem ütötte el a nyolc órát s az ifjak mindnyájan helyeiken ültek és szorgalmasan faragták, vagy mint akkor nevezték, aptálták ludtollaikat a nagy munkához; s e közben lassu hangon társalogtak egymással.

— Aztán Pista bá — mondja Lovassy László Majos Pistának, ki épen szomszédjának esett — ne ird mindig „tessen, méltóztasson“ a tessék, méltóztassék helyett, mert Kossuth azért nagyon haragszik.

— Ördög vigye az uj ortografiátokat — mondja Majos Pista — régebben

az efélével soha sem vesződtünk; most meg még az is baj, ha az ember pinteket ír péntek helyett. Régebben kikanyarítottuk a szentenciát, a hogy az isten tudunk engedte, a végire egy olyan punktumot nyomtunk, mint az öklöm — ha akarod tudni: most pedig ki érti azt, hogy a pénzfolyamat középbecse, meg azt, hogy szende, méla, fuvallat, szellet, jellem, jelleg. Fogadom, hogy Árpád apánk egyetlen egyet sem tudott ezekből a szavakból, pedig az csak elég tisztességes magyar-ember volt, különb talán még báró Wesselényi Miklósnál is — ha akarod tudni!

Mig itt az irályi vita folyt, a tulsó oldalon Bogdán Mózsai kitüzött párbajáról beszélgettek az egymás mellett ülő Lap-sánszky és Cseremiczky.

— Brunner kapitány — mondja az első — a legjobb kardvivó talán az egész hadseregben; egészen tetszésitől függ, hogy Mózsai barátunknak melyik fülét adja a markába.

— Csak első vérrre megy, vagy halálra? — kérdi suttogva Cseremiczky.

— No tudod, a tiszték egy kis karcolással be nem érik; s annyi bizonyos, hogy Bogdánt harcképtelenné akarják tenni mindörökre.

— És hol lesz a párbaj helye?

— Ugy hallom az Au-, vagy mint

ujabban hívják: a liget vendéglőjében, kora reggeli órákban. De pszt, jön Kossuth!

E pillanatban csakugyan benyilt az ajtó s az ifjak elcsendesedtek; mert annak nyilatában köztiszteletük és szeretetük tárgya, Kossuth Lajos jelent meg. A férfikor legszebb szakában, bizonyos nyilt, de egyszersmind fellengő tekintettel, mely Lord Byron-ra emlékeztetett. Magasra emelt fej, gesztenyeszin haj, szakál és bajusztól ékitve, mely azonban a tiszta vonások nagyrészét látni engedé. Szépen domboruló nyilt homlok; kellemesen árnyalt ábrándos kifejezésü szemek végetlenül emelték a már akkor is jeles író és szónok fölléptének hatását. Hát ha még kellemesen zengő, s bár nem fülsértő, mégis egész a sziv mélyéig ható érchangját megzendité!

Öltözete szintén bizonyos kifejezést adott, mely azon szellemmel, mely lelkében, élt találó vala. Széles inggalléra vállaira kihajtya, nyakát szabadon hagyá; fekete selyem nyakkendője csak egy laza hurkot képezett, épen mint Lord Byronnál. Közönségesen fekete szőrbársony attilát viselt, de bő és lengyelesen felhasított ujakkal, melyet róla később Kossuth attilának neveztek. Egyszóval öltözete a belső tisztaság- és a szabad mozoghatás eszméi-

nek kifejezése volt, és hatását egyáltalában el nem téveszté.

Az ifjak, bár életidő különbség köztük és Kossuth között alig volt, bizonyos tisztelet kifejezésével állottak fel és üdvözölték, mire ő meleg kézszorításokkal válaszolt.

— Kedves barátim, ma igen hosszú és zajos ülés volt; sok dolgunk lesz, azért lássunk azonnal a munkához, foglaljatok helyet!

Ezzel zsebéből elővonta jegyzőkönyvét és le- s fel sétálva a teremben, toll alá kezdette mondani azon roppant hatásu levelek egyikét, melyek szelleme néhány nap alatt villámként cikázta be az egész országot.

És a mint ott le s fel járva és eszméit rendezve, magasztos és megragadó szavakba önté, arcán kigyult a hazafi lelkesedés lángja; szemeiben hol tűz, hol könnyü jelent meg és gazdag fürtei mintegy glóriával köríték a gyönyörű tiszta arcot, melyen valóban apostoli szellem kifejezése ült.

Az is volt ő, az emberi jogok és a szabadságnak korunkban párját alig találó apostola, ki teljes öntudatával birt annak, hogy nemzetét csak azon uton és eszközökkel lehet megmenteni s három százados szolgaságából kiragadni, ha a job-

bágyság felszabadítása által, a százezrekre rugó nemesség ősi nemzete helyett, egy milliókat magában foglaló egységes és egyenjogú magyar nemzet jön létre.

Ő igen is jól tudta, hogy az az élő inga, melyet most ő mozgásával e teremben képez s melynek minden lépését harminc, negyven percegő toll sebes mozgása kíséri, egy nagy gépet hajt, melyet Magyarországnak neveznek, s mely ezen inga lengései szerint fog lelkesedni, akarni, tenni!

És az egyhangu munkában az ifjak sem látszottak kifáradni; áhitattal szívták be az emberiség, szabadság és hazaszere tet szent ígéit; s érezték saját magoknak is annyi fontosságát, hogy ők adják át mint fogaskerekek e férfiú szellemi erejét nemzetének.

Igy folyt a munka csaknem éjfélig; ez volt a Kossuth irodája.

VI.

Bogdán Mózsi párbaja.

Csakugyan akként történt, mint azt Lapsánczky Cseremiczkyvel bizalmasan közölte: a híres pozsonyi liget vendéglőjének terme volt kinézve csatatérül; az idő pedig másnap öt órára kitűzve, midőn

még a város nagyrésze mély álmodat szendergett.

A pozsonyi liget, szemben a várossal, a Duna jobb partján, alkalmasint első volt Magyarország nyilvános szabad mulató helyei között és szépségre el lehet mondani, a Margitszigeten kívül, ma is mindenikkel megmérkőzik. Százados lombfák, váltakozva gyönyörű tűlevelű fák csoportjaival, buján tenyésző virágrétekkel és mulató helyekkel, százfelé ágazó és jó karban tartott utakkal van átszeldelve; a Duna közelsége és a roppant növényzet dús lombozata, még forró nyáron is kellemes üdeséggel szolgálnak a látogatóknak.

A vendéglő, mely csatatérül volt kiszemelve, nem a mostani szilárd és csinos épület volt a sétatérnek hidfelőli előrészen, hanem egy rögtönzött könnyű sörház féle, melynek saráng közzé rakott és kifestett deszkaterme nyári ivó és tánc helyül szolgált.

Ide sietett a három ifju, közbül mint kimagasló árboc Bogdán Mócsi, kétfelől Lovassy és Kabós. Fegyvert nem vittek magokkal; úgy volt megállapítva, hogy azokról és az orvosról a tiszt urak fognak gondoskodni.

Vidám hangulatban, mintha csak valami mulatságra mennének, lépdeltek át a

hosszu hajóhídon s annak végén jobbra kanyarodva, siettek a kitüzött hely felé.

A tisztek az orvossal együtt már vártak reájok.

Megtörténtek a szokásos előintézkedések, kiválasztatott a két egyenlő hosszúságú kard, kimérettek a felállási helyek s adott jelre a kardokat átnyújtották a küzdő feleknek.

De a mint Bogdán Mózsi a kardot kezében érezte, szemeit hirtelen elfutotta a vér; széles és máskor jámbor arca ugy neki pirult, mint egy pár bazsa-rózsa, s a nélkül, hogy további vezényszót várna, megrohanta ellenfelét, mint valami neki vadult bika s egy iszonyu csapással annak még előre sem nyújtott kardját megszí röpitve kezéből, vakon és válogatás nélkül kezdette vagdalni, mind őt, mind a segédkező tiszteket, kik tiltakozva akartak közbelépni.

Ez aztán furcsa jelenetet idézett elő; mert Bogdán Mózsi sem látott, sem halott; és saját társai figyelmeztetésére ép ugy nem hederített, mint ellenfelei óvakodására, kiket agyba-főbe kezdett püfölni, mint valami pajkos gyermek, midőn a kert labodáját teszi tönkre vesszejével.

A tisztek kiáltoztak; brutalitást, szabálytalanságot s több afélet emlegetve; de Bogdán Mózsi egy percre sem tági-

tott; csak szabdalta maga előtt a fehér frakkot, mindaddig, míg azok megsokalván a tréfát, a dühös óriásnak hátat fordítottak, ki őket a terem végén levő ablakokhoz szoritotta.

Lovassy és Kabós hasztalan kiáltoztak Mózsi háta mögött, mert ez nem tágitott; míg utoljára a katona-orvos első jött azon szerencsés eszmére, hogy kiugorják a nyitva lévő ablakon; mit aztán — folyton követve és biztatva Bogdán nem szünő csapásaitól — a többi tisztek is követtek, kiknek a kard lapjával sorban egy-egy isten hozzádot mért hátukra a lecsillapíthatlan nap hőse.

Mikor aztán mindnyájan kívül voltak, leereszté kardját s egy nagyot fujva, mely képes lett volna holmi apró szélmalom megindítására, felkiáltott:

— Uff! Ez kemény munka volt! Soha sem hittem, hogy ily nagy fáradságba kerüljön egy párbaj!

— Te bolond! — mondja Lovassy — hisz ez nem párbaj, hanem verekedés; meg sem vártad, míg ellenfeled engardeba áll; mit fognak majd ezek a tisztek a magyar barbárságról mondani?

— Hát bánom is én, akármit mondanak — mondja Bogdán Mózsi kardját a szögletbe vetve és öltönyei felöltéséhez látva — hiszen eléggé kiméltem őket;

alig vágtam egyet-kettőt a kard élivel; a többit mind a fonákjával. Csakhogy futnak, mint a nyulak; bánom is én a többit. Ha nem győzik szuszszal, ne kezdjenek el velem.

— De hallod-e, ebből nagy baj lesz — mondja Kabós: — azt fogják mondani, hogy nem tartottuk meg a párbajrendes szabályait.

— Hát mit tudom én, mi az ő párbajuk szabálya? Én a magam szabályai szerint verekedtem; s a ki nem a szerint akar verekedni, ne kössön ki velem.

— Annyi bizonyos — mondja Lovassy mosolyogva — hogy a tiszt urak bátorsága a vége felé lábokszárába szállott; az pedig még bizonyosabb, hogy holnap reggelre már fel léssz citálva a perszonálishoz „ad audiendum verbum“. (A királyi személynök megdorgálása elé.)

— Ott is megfelelek én magamért — mondja Bogdán — ha kérdeznek.

— De hallod-e — mondja Kabós — az inged egy pár helyt átvérzik; úgy látszik, hogy téged is megszurkáltak.

— Oda se nézz neki! — mondja Bogdán mellényét és dolmányát felöltve; — holmi apró karcolás, s ha rászorul a dolmány, hazáig mindenik beszárad. De most menjünk valami vendéglőbe; mert éhes vagyok, mint a farkas!

— De hát ezekkel a kardokkal mit csináljunk? — kérdi Kabós; — valószínűleg megvárják, hogy utánok küldjük.

— Azt ugyan várhatja — mondja Bogdán Mózsi — míg én haza viszem neki; azt hiszem, eléggé utánok hordtam a zszindelyt.

A három ifju vidáman az előttök lefolyt tragikomikus esemény hatásától, a Dunán át a város belseje felé vette utját. Bogdán Mózsi kívánsága szerint egy vendéglőbe siettek reggelizni. Innen aztán kiki szétoszolt saját céljai szerint.

Kabóst, mióta Mendel Salamon leányát a szép Ráchelt először meglátta, a gyönyörű zsidóleány felbátorító tekintete és istennői mosolygása nem hagyták nyugodni; szelleme bármily felmerült esemény közben, újból csak a szép Ráchellel foglalkozott.

Most is, miután a reggelizés és országgyűlés ideje között egy pár órával rendelkezett: lábai mintegy önkénytelenül a zsidónegyed felé vezették s egyszer csak azon vette észre magát, hogy Mendel Salamon kirakatai előtt áll, szemeivel azon koronát keresve, mely e vegyes tartalmu kiállítás tetőzetét képezé.

És valóban a szép Ráchel ott könyökölt az ablakban; dús fürtei még egészen pongyolán omlottak le vállaira és

szép szemeiben az a kellemes félálmoság, mely a korán kelt ifju nőt oly vonzóvá teszi, s mely mutatta, hogy a szép Ráchel csak most hagyá el ágyát.

Kabós Feri áhitattal emelte szemét reá; és bár nem tartozott az ábrándozó ifju emberek sorába: érezte, hogy az, mi szívében e leánynyal szemben ébredezni kezd, valamivel több azon köznapi érzelmenél, mely mint futó jelenség ifju embernél, szép leány látására szokott támadni.

Ámulatát és üdvözlését Ráchel ezuttal is kedves mosolylyal fogadta és szemét szokatlanul hosszan feledte rajta a szép olajbarna ifjun, ki mintegy a távolságot látszott mérni az utcai földszint és emelet között; mintha azon törné fejét, miként lehetne egy ugrással egyszerre az emeleti ablakban teremni? Kabós csakugyan ezen törte fejét; sőt talán a szép Ráchel is gondolt a megfordított utvonatra; legalább a hosszú szempillái alól vetett tüzes pillantások ilyesmit gyanítottak. Végre is két egymáshoz közeledő szívnek ép oly könnyü az egymáshoz vezető utat megtalálni, mint két villanyszikrának, melyek mint ellensarkuak, természetes vonzalmuknál fogva, ha másképp nem, erőszakos robbanással is utat törnek egymáshoz.

Igen; Kabós Ferinek az az eszméje támadt, hogy kard utján jusson el még most inkább csak szeme, mint szive választottjához. De ne tessék megijedni; nem fog e miatt vér folyni; Kabós Feri terve sokkal szelidebb természetü volt. Egy ócska huszár kardról, mely a boltajtó szögébe volt támasztva, az jutott eszébe, hogy kardvásárlás címén jusson el Mendel Salamon legbensőbb kincstáráig.

— Igen — mondja magában — a legközelebbi alkalommal kardot fogok vásárolni s azzal fogom szétvágni azt a gordiusi csomót, mely köztem s a szép Ráchel között akadályt képez.

Ez eszme oly szerencsésnek tetszett előtte, hogy örömében előbb szívére, majd ajkára tette kezét; eként jelezve a szép leány előtt, hogy a hozzá vezető utat végre megtalálta. A felelet egy mély, szívig ható tekintet és egy nyájas mosoly vala.

Ezalatt elközelt az idő, midőn a gyűlések meg szoktak kezdődni s Kabós sietett a belső város felé.

VII.

Két kihallgatás.

Még mielőtt azon tiszteletreméltó épületet elérte volna, melyet a pozsonyiak, mint történeti emléket ma is dicsekedve

mutatnak, Bogdán Mózsival és Majos Pistával találkozott, kik hivatalos sürgősséggel rakták lábaikat egymás elé.

— Hova siettek? — kérdi Kabós.

— A personálishoz — mondja Majos, — ez a kutya szagláló had már bizonyosan befujta neki a ligetben történt eseményeket, mert Mózsit maga elé idéztette. Akkor több mint valószínű — mondja Kabós — hogy csakugyan ez ügyben idézik; s miután a dolog a mi bőrünkre is megy, majd én is veletek megyek, megtudni az eredményt.

Az ifjak sietve haladtak a personalis lakása felé, midőn egy sikátorban hirtelen Cseremiczkyvel találkoztak. Ez, a mint őket meglátta, szembetűnő zavarba látzott jönni; ugy, hogy alig tudta, mit szóljon társainak.

— Honnan jössz Vazul? — kérdi Kabós egészen közönyösen; — csupán azért, hogy valamit szóljon hozzá.

Az ifju felelet helyett hebegni kezdett; azután mégis kisütött annyit, hogy a Dunaparton volt sétálni s most onnan jön.

— A Dunapartról — dörgi Bogdán Mózsi? Hiszen épen az ellenkező oldalról jössz.

— Igen, igen . . . egy kis kerülőt

tettem Lapsánszky barátomhoz, ki csak most tért haza a perszonálistól.

— A perszonálistól? — kérdi Kabós.

— Igen . . . Azaz hogy én nem is tudom, — hebegi Cseremiczky — Isten veletek, nekem sietnem kell.

— Ez a fiu — mondja Kabós — kezd előttem különös viseletűnek feltűnni; neked ismerned kell őt — mondja Bogdánhoz fordulva; — gondolom a ti megyétekből való.

— A fiunak multja nincsen, mindössze egy ruthén pap fia s irnok volt egy évig a megyénél: de lehet jövője, mert nagyon szeret az emberekhez törleszkedni; mindenüvé befurakodik és nagyobb alázatossággal még négylábu állat is ritkán viselkedik a nagy urakkal szemben.

— Van annál veszedelmesebb fajta is köztünk — mondja Majos Pista; — olyan, kit már meg is hallgatnak; sőt, talán ki is kérdeznek a nagy urak.

— És ki az? — kérdi tudvágyólag Kabós.

— Ugyanaz, kit Cseremiczky említett, mint bejárót a perszonálistól.

— Lapsánszky? — kérdi bámulva az előbbi, — hisz az olyan jó és jámbor fiunak látszik.

— Ismertem én már elég jámbort, ki olyannak látszott mint a bárány és pedig valóságban olyan volt, mint egy tigris — ha akarod tudni.

Eközben az ifjak a perszonális kapujához értek, hol Bogdán belépett, míg társai odalenn vártak reá.

A kisded termetű, de nagy tekintélyt igénylő királyi személynök hivatalos és fesszes poziturában várta a bejelentett jurást: de midőn az ő kicsiny nagyságával szembe egyszerre oda állott az ölesnél magasabb, széles vállu óriás s bokáit katonásan összeverve eldörögte, hogy „parancsára állok excellenciás uram“ a kis úr némileg kiesett sodrából s fogai között mormogá :

— Most már értem a dolgot.

Aztán kellemetlen, sipító hangján szólt meg a kolosszusra feltekintve.

— Mondja csak el, mi történt önök és a katonatiszt urak között tegnap a vendéglőben.

Bogdán Mózsi elmondott mindent egész őszinteséggel.

— No azt nem jól tette az úr, hogy megütötte azt a tisztet; ámbár ők sem tettek helyesen, hogy önök közé betolakodtak.

— Még kevésbbé kegyelmes uram, hogy engemet, ki különben jámbor ember

szoktam lenni, minden igaz ok nélkül inzultáltak.

— Bizonyosan igen rossz dohányának kellett önnek lenni — mondja a perszonális.

— Amit én megszíhattam, ők is beszíhatták volna, s ha nem tetszett nekik, nyitva volt előttök az út.

— De mi történt volna, ha az ön ütésére a tiszt urak kardot rántanak és önt össze találják vagdalni?

— Ott lettem volna én akkor kegyelmes uram; de a következő percben ők nem lettek volna ott.

— Az úrban úgy látszik nem hiányzik a bátorság — mondja a perszonális— növése is meg van a mint látom hozzá: legjobb lenne, ha besoroztatnók büntetésből a granatérosok közzé.

— Hívtak engem már kegyelmes uram a gárdához is; — talán el is mentem volna, csak egy baj van —

— Nos? — kérdi a perszonális.

— Az, hogy a gyomrom nem veszi be a német szót, — mondja kemény hangon Bogdán Mózsai.

Erre a perszonális igen komoly tanítást adott Mózsinak arról, hogy mennyire szép és hasznos a német nyelv; meg is hallgatta azt Bogdán Mózsai teljes tisztelettel.

— Nagyobb baj a duellum dolga — mondja a személynök — hát nem tudta azt, hogy a duellum igen nehéz büntetéseket szokott maga után vonni?

— Tudtam biz én kegyelmes uram, vagy legalább hallottam valamit felöle; de hát én nem is provokáltam senkit.

— Azt nem tette, de nem is tért ki a kihívás utjából.

— Kegyelmes uram, azt magyar ember, kivált idegenekkel szemben, nem teheti; nagy gyanum van, hogy excelenciád még maga sem tenné, hogy a német elől gyáván kitérjen.

— Nem rólam, hanem az urról van szó — mondja a perszonális. Az ur nemcsak hogy elfogadta a duellumot, hanem amint a kardot a kezibe adták, azonnal ütni, vágni kezdett vele.

— Azt hittem, kegyelmes uram, hogy azért adták a kardot a kezembe, hogy verekedjem vele — mondja nagy jámborul Bogdán Mózsai.

A perszonális akaratlanul elnevette magát Bogdán inpertinens jámbor pofáján; s kiesve komoly méltóságából, tréfás bosszankodással kiáltá :

— Pergat ad inferos! (menjen pokolba), hiszen maga az egész kompániát össze-vissza vagdalta s kikergette az ablakon. Épen ebben van szerencséje; mert

valószínű, hogy ez ügyben a katonaság szégyelni fog komoly panaszt tenni. Majd meglátom, mit lehet érette tenni.

— Köszönöm alásan excellenciád kegyességét — mondja Bogdán Mózsai — s katonásan köszönve, nézte hogy merre van az ajtó.

— No fiuk — mond vidáman a kapu alá érve — nem lesz belőle valami halálos baj. Jól megkacagtattam a perszonális ő excellenciáját, ki egyszerre annyira kegyes lett, hogy a pokolba méltóztatott küldeni. Jerünk a gyűlésbe.

—

Ugyan az nap még egy másik kihallgatás is volt ez ügyben: P... tábornok, a pozsonyi katonai főparancsnok hallván valamit az eseményről, Brunner kapitányt és társait maga elé idéztette.

— Beszélje el ön az egész eseményt őszintén — kiáltott a kapitányra; — mert a katonai becsület megsértése elégtételt kíván:

A kapitány részletesen elbeszélte a történeteket; beszédje sulypontját természetesen arra vetve, hogy a betyár juratus, mint Bogdánt nevezé, a párbaj szabályait nem tartotta meg; de a tábornok, ki különben is szigoru katona volt, szemöldeit ráncolni kezdette; s midőn a kapi-

tány őszintén bevallá, hogy Bogdán csapásai elől az ablakon át menekültek; szigoruan reákiáltott a kapitányra:

— A más három ifju is részt vett a viaskodásban, vagy csak ön ellenfele egyedül?

— Nem tábornok ur; őszintén be kell vallanom, hogy a többiek ellenfeletem még csillapították.

— Akkor önök meggyalázták az osztrák hadsereget; tiszt létökre négyen elfutván, kezökben kivont karddal, egyetlen férfi csapásai előtt.

— De tábornok ur az nem volt párbaj, hanem verekedés; és mi eléggé igyekeztünk magunkat védelmezni; és visszavonulásunkat csak is a meglepetés okozta.

— Pfuj! — rivall reá a tábornok — katonának soha sem szabad meglepetnie. Akár párbaj volt az, akár verekedés, önök négyen voltak egy ellen és gyalázatosan megszaladtak. A tiszt urak el fognak bocsáttatni a hadseregből; az orvos ur, mint nem kombattans ütközetképes s a mellett, mivel kardja sem volt kivonva, ezredet cserél. Önök — folytatja újra a tisztekhez fordulva — jelentsék magukat a profósznál. Mars!

VIII.

A legdrágább kincs.

A Bogdán Mózsi párbajában részt vett ifjak néhány napig jurátusi nyelven szólva „szurkolva“ várták a hadiparancsnokság átíratát és ennek következtében a királyi személynök újabb felléptét; de a katonaság annyira szégyelte az esetet, hogy örült ha nem beszélnek többé róla; a perszonális pedig még kevésbé lehetett hivatva arra, hogy az ifjak zaklatása által magára zúdítsa a közvéleményt; s azért az egész ügyet, mint ha nem is létezett volna, elejtette.

Ez alatt Kabós, ki a zsidónegyedet naponkint oly hiven látogatta, mintha Mendel Salamonnal fontos üzleti összekötésbe jutott volna, egy szép délután csakugyan nagy merészen neki vágott terve foganatosításának.

— Salamon bácsi — mondja az épen imáját morzsoló patriarkhális kinézésű többszérhez belépve — engedjen meg, hogy szent foglalatosságában háborgatom, de valami olyasra van szükségem, melyet tudom, hogy máshol, mint önnél meg nem kaphatok.

— A zsidó — mondja Salamon — csak akkor társalkodik istenével, midőn magára van s áhíthatosságát ott hagyja

el, ahol a szükség kényszeríti. Mivel szolgálhatok az ifjuurnak?

— Nekem — mondja Kabós Feri — egy csinos kardra lenne szükségem.

— Hiszen van az ifjuurnak kardja — jegyzi meg Salamon, egyuttal boltja azon oldalára tekintve, melyen hosszú sorban a könnyen felismerhető jurátusi kardok diszelegtek és melyek nagy része valószínűleg zálogképen, vagy „igen leszálított áron“ került a tőzsérhez.

— Nem épen ilyen közönséges kardot értek — mondja Kabós; — diszöltözetemhez valamivel csinosabbra lenne szükségem.

— No olyan is van, csak tessék beljebb jönni — mondja előre menve a zsidó s a legközelebbi szobán át Kabóst a földszinti boltok egyik legbensőbbjébe vezeté. E sötét kamra valóságos fegyvertárt képezett, melynek fogasain a régi Rákóczy- és Mária Terézia-féle fringiák, halpikkelyes vagy kigyó bőrös és rézvetes tokokban, hosszú, ékes sorokban függöttek. A másik oldalon a francia és hétéves háborúnak tüzi és szuró, vágó fegyverei, — egész kis régészeti muzeum, — állottak a két nagy uralkodó és hadvezér, II. Frigyes és I. Napoleon dicsőségét hirdetvén.

— No ifju uram — mondja Mendel

Salamon, — ha nem nagyon kényes a gusztusa, itt már csak válogathat.

— Már az igaz Salamon bácsi, hogy senki sem hinné, mennyi minden van itt magánál összegyűjtve; hiszen ez valóságos kis arzenál.

— Hát tudja édes szép urficskám — mondja a zsidó hosszú szürke szakállát végig simogatva — ha az ember teljes életében mindig minden ócskaságot felszed és félretesz: utoljára mégis csak lesz belőle valami. Vannak itt régi, jó nemesi kardok; csak tessék belőlök választani.

És hogy az ifju jobban lásson a sötét kamarában, Salamon acélt, kovát, taplót keresett elő, s a meggyult taplónál hosszuszál durva kénszilánkot, végre pedig ennél fagygyu gyertyát gyújtott meg s azzal világítá a soron függő kardokat. Mendel Salamon valóságos régész volt a maga nemében s egész családi és történelmi részleteket tudott árucikkeihez függeszteni; elmondotta, hogy melyik fringia melyik felkelő nemesi csapat tiszteitől való; egy pár olyanra is mutatott, melyeket 1809-ben Győr alatt vettek el a franciák a megszaladt nemesi felkelés elfogott bajnokaitól s melyeket édes atyja Mendel Jakab vásárolt meg a győzedelmesektől.

— Mind szépek ezek öreg ur — mondja Kabós; — de hát ugy látszik,

hogy mi még most sem értjük egészen egymást. Nekem még ezeknél is valamivel finomabb portékára van szükségem. Mert tudja Salamon bácsi, nekem az én őseimről a Gyerőfyekről, kiket Erdélyben „gyöngyös Gyerőfyeknek“ szoktak volt nevezni, amolyan kövekkel és gyöngyökkel kirakott ékszereim és szerszámaim maradtak, melyek közül csupán az ahoz való kardot nélkülözöm.

Mendel Salamon összehuzta nagy bozontos szemöldeit; s összeszorított szemhéja közül, különös fürkésző szemeket szegzett az ifjura, miközben kérdé:

— Hát hogy hívják az urficskát, hm?

— Én Kabós Feri vagyok — felelt az ifju.

— Kabós, Kabós — latolgatá a vén zsidó — most már tudom — erdélyi méltóságos familia, atyafi a Keményekkel. Na jó.

Most már Kabós Ferin volt a bámulás sora: honnan tudja a zsidó mindezeket; de az öreg Salamon még ennél is többet tudott.

— Megálljunk csak — mondá; és uj-jain számolva folytatá: — Kabós Sándor, Kabós István ezek házasok, de azoknak nehezen lesz még ilyen idős fiok; az ifju ur minden bizonynyal méltóságos Kabós Mihály uram fia lesz.

— Honnan a kékszakállu ördögtől tudja Salamon bácsi mindezeket — kérdi Kabós szinte kellemetlenül érintve a zsidónak igen is terjedelmes családi ismeretei által.

— Hát tudja urficskám, azért, hogy én csak egy szegény Mendel Salamon vagyok, sok nagy urat ismerek én és azok is ismerik Mendel Salamont. Hát tudja urficska, bizony megtörténik, hogy a nagy urak reá szorulnak a szegény zsidóra és olyankor még azt is megengedik, hogy bekopogtasson hozzájuk. Azután tudja, olyankor bizony előszedjük a régi ékszereket és a köves fegyvereket és megvizsgálgatjuk mit adhat értök a szegény zsidó? Hej sok ilyen ősi fegyver, meg ékszer ment már által a Mendel Salamon kezén! De hát ne beszéljünk erről; Salamon nem örül annak, mikor ezeket a szép régiségeket kifelé viszik az országból, sokkal jobban szereti, ha egyet-mást visszavásárolnak belőlök. Hát mi is kell az urficskának: kard, egyenes pallos, türkiszszel, vagy rubinttal, zománcosan vagy gyönggyel kirakva? No ilyesmi is majd akad valahol. Hanem hát akkor itt alant bezárjuk a boltot; aztán felmegyünk az emeletre, a hol a kényesebb természetű portéka van.

Az öreg Salamon eloltá a gyertyát

s Kabóst előre tuszkolva a becsesebb tartalmu boltokat elreteszelte; azután egy igen szük, falépcsön és egy még szükebb roskadozó fatornácon át, egy ajtóhoz vezette, melynek kulcsát csak hosszas keresgélés után tudta előszerezni kopott tubákszinü bársony nadrága mélységes zsebeiből. Végre is az ajtó megnyilt, Salamon benyitott, Kabóst is maga után vonva és azután a kulcsot belültre véve, az ajtót újra bezárta; úgy, hogy magukra maradtak az egyiptomi sötétségben.

Kabósnak eszébe jutottak azok a cifrábbnál cifrább regék, melyek a zsidókról világszerte forgalomban vannak s a keresztények titkos pusztításaira vonatkoznak; de most Salamon egyszerre gyors tüzet gerjesztett kis üvegcséjéből s a gyúfával egy fejökefelett függő kristály-csillár viaszgyertyáit gyújtá meg, melyek egyszerre bizonyos búskomor fényt terjesztettek szét az előttük végig nyiló szobasoron. Kabósnak káprázni kezdettek szemei: soha hasonló tündéri fényt összehalmozva nem látott. Egész gyűjteménye a rakott és faragott régi magyar, olasz és különösen rokokó francia butoroknak, félnemes kövekkel, gyönyörű porcellán-festésekkel és gazdag aranyozással; a butorokon egész gyűjteménye a szebbnél-szebb edényeknek, óra- és másféle műveknek; az üveges po-

hárszékekben pedig csoportosítva voltak láthatók a legpompásabb aranyozott ezüstkelyhek, elefántcsont és egyéb zománcos művek, melyek közül ritka nagyságu kristályból vagy achatból faragott disz poharak, csészék stb. tűntek ki.

Kabós szemeit végighordozá e kincseket érő szép tárgyakon s kérdőleg tekintett vissza a vén zsidóra, ki öntelten húzogatta végig sovány ujjait ősz szakállának hosszú szálai között.

— Ugyan hol szedte össze Salamon bácsi ezeket a százezrekre menő értékű tárgyakat?

— Hát iminnen, amonnan urficska; nagy urak jószágai ezek, kiknek a szegény zsidó pénzecskejére volt szükségök.

— No, ezek ittlétét pedig senki sem gyanítaná, — mondja Kabós, — a ki azt a sok rossz ócska vasat látja a boltajtó előtt.

— Ugy-e? De nem is jó ám ezt mindenkinek tudni, hogy mi minden van a szegény zsidó birtokában; itt még a keresztény polgárság között is nagy az irigység a zsidósággal szemben; azért ide csak az olyan urakat bocsátom be, kiktől tudom, hogy a szivök helyén van.

— Hát azt azután miből tudja meg Salamon bácsi? Például honnét tudta azt, hogy én igaz járatban vagyok, — kérdi

mosolyogva Kabós, — hátha épen azért jöttem, hogy a legdrágább kincset elraboljam?

— Hát miért forog a zsidó annyit az emberek között, ha még annyit sem tanul meg, hogy kiről mit ítéljen? De most hát lássunk a fegyverek után.

Ezzel előre ment s a harmadik szobában szintén meggyújtá a csillárokat, melyek nagy, tömör és gyöngyházzal vagy béka-tekenővel kirakott fegyvertartókra vetették sugaraikat. Itt a zsidó előkeresgélte az illető kulcsokat s egyenként mutatá be a már valóban kincset érő oldal-fegyvereket, melyek drágakövekkel és gyöngyökkel, vagy bámulatos zománccmível pazarul voltak ékesítve. Sok elszegényedett, egykor hatalmas főuri család ősi fegyverei voltak itt felhalmozva, melyek után ma már a régi okmányok alapján hasztalanul kutat a késő unoka.

Kabósnak, ki műértőleg vizsgálta meg a tárgyakat, bőven volt miben válogatni; míg végre egy gránátos és türkizes kardra megalkudott, melyet Salamon pár száz forintért végre átengedett neki.

— Van itt még urficska egyéb is — mondja szemhunyorítással a zsidó — amit érdemes lesz megtekinteni; nem azért mutatom meg, hogy vegyen belőlük, hanem talán egyiknek, másiknak barátai közül

lehet valamire szüksége; vagy még az is megtörténhetik, hogy el akar valamelyik adni valamit, — az öreg Mendel Salamon pedig minden igaz portékát tisztességes áron megvesz.

E szavak után az öreg zsidó, mint Kabósnak látszék, az utolsó előtti szoba ajtaját nyitotta fel az utca felé. A nagy vasajtó hármas lakatjában csikorogva fordultak meg a kulcsok; s miután az ajtó felnyilt s az öreg világot gyújtott: egy hegyes boltívű szobába lépett be, melynek ablakai erős vaspléhvel és pántokkal voltak eltorlaszolva.

A szobában nagy vas- és rézveretes szekrények és ládák állottak a falak mellett; középett pedig egy mesteri flórenci rakművel ékített pompás márvány-asztal, gazdagon aranyozott lábakon, — valószínűleg az ékszerek kirakására.

— De itt már — mondja Salamon — más valakire is van szükségünk; mert a nagy ládák egyik kulcsa az én drága Ráchelemnél szokott lenni.

Salamon a szemben lévő ajtóhoz ment s a kezében levő kulccsal háromszor kopogtatott; mire a szomszéd szobában léptek hangzottak s egy ezüstcsengésű hang rezgett át:

— Te vagy, atyám?

— Én vagyok, Ráchelem; nyisd fel az ajtót!

Többszörös kulcsnyitás hangzott, s végre nehéz sarkain föltárult az utolsó ajtó, melyen át az utcáról beható fény az eddig félsötét szobát rögtön világossággal árasztá el.

E fényárban, mint valami szent kép, körülaranyozva jelent meg a zsidó leány gyönyörű alakja, mely gazdag aranszin fürteivel, búbajos vonásu tojásdad arcával, az idősebb Palma három leánya közül a legszebbikre emlékeztet, kinek göndör hullámokban megtört haja csigákban omlik hófehér, teli vállaira. Még öltözete is hasonlított ahhoz, a mint a finom keleti selyem szövet apró arany virágokkal áttörve simult pihegő keblére, karcsu derekára és festői ráncokban hullt alá csodásan kifejezett termetén.

A kellemes meglepetés élénk kifejezése ült a leányka mosolygó ajkán és ragyogó sötétkék szemeiben, melyeket bizonyos csodálkozással felejtett Kabóson; mintha azt kérdené: miként jutottál te ide?

A magyarázatot atyja adta meg, ki szokásos, kissé csalfa szemhunyorításával mondá:

— Az ifju Kabós ur Erdélyből — hires régi familia!

— Egy igen szép drága kardot vásárolt tőlem és most az ékszereket akarja megtekinteni. Add elő a kulcsokat.

Ráchel visszatért szobája utcafelőli szögletéből; ott a padlón egy titkos rugót nyomott meg piros szatytyán bőrcipőcskéjével s a feltárult nyilásból a kulcsokat kiemelve, tért vissza atyjához.

Most fölnyitogató az öreg ládákat Salamon s a pompás művetekokat egyenkint rakosgatta ki az asztalra, melyek magyarázatát azután leánya vette át.

— Ez a fekete sasokkal diszitett, gyémánt lánc — mondja ez, az egyik tokot felnyitva — egykor Zsigmond császár és király nyakát ékesítette; már kérték atyámtól 150,000 forintért; ez a másik opálos násfa és nyaklánc, a régi zománczás mesterműve, a Zápolyáktól származik; e gyémántos és rubintos forgót pedig, melynek közepén egy smaragd félhold van, János Zsigmond fejedelem magától a híres Szuleimán szultántól kapta. E brilliántok itt a kincses Bethlen Gáboréi voltak, kinek egyenes utódaitól vásárolta édes atyám; e zafirokból összeállított mentekőt a gróf Aspermontok adták el, mint a Rákóczy-ház örökösei; maga ez ékszerállítólag egykor a Lorántffy Zsuzsánna mentjét tartotta össze. Ezeket a rubint rózsákkal és öreg gyémántokkal kirakott

ékszereket ösatyám Mendel Izrael akkor vette meg, midőn a híres nagyurak Zrinyi, Nádasdy és Frangepán lefejeztetvén, javaik ellicitáltattak.

— Kegyed Ráchel kisasszony egész élő magyar krónika — mondja az ifju, ki talán még jobban bámulta a szép zsidó leány vérpiros, beszédes ajkait, a történeti érdekü ékszereknél. — De azért én apja összes kincsei között csak egyet óhajtanék megszerezni — mondja Kabós, miközben a szép leány puha kacsóját megszoritá s mély tűzű szemeibe tekintett.

Ugy tetszett neki, mintha Ráchel bársony ujjai keze szorítását gyöngéden vizsgozták volna: de a társalgás eme fordulátát nem lehetett tovább folytatni; mert az öreg Salamon, ki hallotta a szót, de nem látta a jelenetet, karján egy ékszerládával visszafordult s érdekelten kérdé:

— Melyiket szeretné az urficska megszerezni?

— Hát természetesen ezt a Zsigmond császár-félét — mondja Kabós egyetértőleg tekintve a szép Ráchel szemébe, ki a jámbor csaláson szintén elmosolyodék.

— Jaj urficskám, az még királyoknak is igen drága; mert ha külön szétszedném a köveit, csak azok kiütnék a kétszázezer forintot. Hát még a „précium affekciónis“ — mint a diákos emberek mondják!

— Bizony oly drága ékszer — felel Kabós epedően tekintve a szép Ráchel szemeibe, hogy egy ahhoz értő műkedvelő mindent, talán még életét is szívesen áldozná érte; ha csak egy percig is magáénak mondhatná.

Az öreg zsidó fejet csóvált; azután vállait rángatta; de a szép Ráchel egy pompás tekintettel jutalmazá meg a mérészéptevőt; csak azután sütötte le hosszú szempilláit azokra a buza-virág színű csillogokra.

— Bizony adtak ezért pénzt is, vért is eleget, míg e császári ékszer kézről-kézre idáig jutott, — mondja Salamon — és ujabb kincsdobozokért sietett a ládákhoz.

— Egy hű sziv, — mondja gyöngéden a zsidó leány — mégis többet ér minden pénz és ékszernél; lám e sok ékszernek egykori tulajdonosai már rég a sírban pihennek; s közülök csak arról emlékeznek meg a jó emberek, a ki maga is jó volt és másokhoz hű szívvvel viseltetett. Ime itt ez a gyönyörű, rubintos medály, állítólag az igazságos Mátyás királyé volt, kit még porában is áld mindenki, — míg azt a gögös Zsigmond császárt, ki az embereket hitökért gyűlölte, sőt meg is ölette, máig is átkozza mindenki. Pedig ugye bár — mondja szemeit merően Kabósra

szegezve, — vallásáért, hitéért senkit sem szabad gyűlölni vagy utálni?

— Ma már mívelt ember vallás miatt nem tesz különbséget; és csak az igaz érzelmet, becsületességet és jellemet nézi. Én például az emberben csak embert látok s azért, kit szeretek, legyen bárminő vallású, még életemet is szívesen feláldoznám.

Az ifju pár keze — Isten tudja hogy — véletlenül ismét találkozott és Kabós úgy érezte, hogy eme második kézszorítás, melyet a szép Racheltől nyert, még sokkal forróbb volt az elsőnél; úgy, hogy annak melege, mint valamely villany-szikráé, egész lényét egy kellemes rezgéssel hatotta át.

Szóval az ifjú halálosan szerelmes lett a szép zsidó leányba s ennek reája szegzett égő és égető tekintetéből ugyanazt olvasta ki.

Kabós kifizette a kard árát az öreg Mendel Salamonnak; és habár erszénye ezen előre nem számított kiadás által nagy mértékben kiürült: szívében oly gazdagságot érzett, mely ezen ürességet százszorosán kárpótolá.

Még egy Salamon által nagyrabecsült kézszorítás s egy forró tekintet, melyet az ifjak kölcsönösen váltottak egymással: és Kabós elhagyta a tőzsér házát; de

azon eltökéléssel, hogy annak legdrágább kincséről semmi áron nem fog lemondani.

Egy kis zsidó fiú, kinek kopott és tépett öltözetéről nehezen lehetett volna gyanítani, hogy a milliomos Mendel Salamon üzletéhez, sőt családjához tartozik, szállította főnöke parancsára utána azt a drága és mégis olcsó kardot.

Midőn az utcára lépett, az első, kivel találkozék, az ott sétálgató Cseremiczky volt, ki nagy szemeket meresztett reá a boltból látván őt kilépni.

— Micsoda — kérdi csodálkozva és az irigység eltitkolhatlan kifejezésével — te a szép Ráchelnél voltál?

— Mint láthatod — mondja gyanutlanul Kabós — az öreg úrtól egy szép kardot vásároltam.

— De csak megnézted a szép leányt is? — kérdi Cseremiczky, most már ravaszul titkolva féltékenységét.

— No tudod az öreg ur egész kincstárát megmutogatta s ezek közül nem hiányozhatott legdrágább kincse, a szép Ráchel sem, kivel szerencsés voltam egy pár szót is válthatni.

— Irigylésre méltó ember vagy — mondja Cseremiczky — tőle telhető közönnnyel; — jól mondják azt, hogy a pénz olyan kulcs, melylyel minden zárt fel lehet nyitni; és — tevé keserü guny-

nyal hozzá — a kinek az nincs, sehova sem juthat be. Például épen ma van a „társalkodási egyesület“ megnyitása; hova annyival inkább óhajtanék bejutni, mert — mint hallom — épen a szegény lengyelek ügyéről is lesz szó, kik iránt én annyira érdeklődöm. Irtam is atyámnak, hogy küldjön pénzt, de egy szegény ruthén papnak még azt a húszt, harminc forintot is nehéz összekaparni, a mennyibe a tagsági díj kerül.

— Ez ne aggasszon kedves barátom; mert a míg nekem pénzem van, erszényem barátaim számára nyitva áll; és én csak szerencsémnek tartom, ha addig míg pénzed megérkezik, a tagsági díjat helyetted letehetem.

— Valóban ez nagy jótétemény reám nézve és fényes tanujele irántam való barátságodnak — mondja az ifju az elérzékenyülés hangján — szerencsétlennek éreztem volna magamat, ha szegénységem miatt, e diszes körből ki kellett volna maradnom. Fogadd érette addig is forró köszönetemet, míg hálával visszaszolgálhatom. De most siessünk a gyűlésbe; hallok, hogy derék követetek Beöthy Ödön az annyira élessé vált népiskolai ügyben fényes szónoklatot fog tartani.

Az 1832—36-iki országgyűlés fiatal-sága nagy mértékben elütött a koráb-

biakétól. A korábbi országgyűlések alatt csak olyanforma példányokból állott az ifjuság, mint a minöket Majos Pistában és Bogdán Mózsiban ismertünk meg, mint a jurátusi élcek és durva, de céltalan erő képviselőiben. Az ifjuság rakoncátlan szenvedélylyel élte napjait; céltalanul pazarolta el többnyire nemtelen szenvedélyekre ifju erejét; kártya, múló szívviszonyok, éretlen élcek és cselekvények, zajos lakomák és kicsapongások adták azon jellemvonásokat, melyekről a „jurátus“ név ismerve s részint megbélyegezve volt.

Ellenben a harmincas évek fiatalsága már közvetlen hatása alatt állott azon nagy nemzeti uttörőknek, kiknek hazánk álmából felriadását és a tettek mezejére lépését köszönheti. Már odaadó figyelemmel hallgatta Deák Ferenc kristály tisztaságú, lelkes és mégis mérsékelt törvényhozási szónoklatait; már olvasta a legnagyobb magyar, gróf Széchenyi Istvánnak nemzete anyagi jobblétének eszközlésére szánt művei egy részét; költői elragadtatással kísérté a lángszellemű Kölcsey Ferenc megragadó beszédeit és fölterjesztéseit; és testtel, lélekkel csüngött a nemzet legmerészebb szónokainak: egy Beöthy Ödönnek, Balogh Jánosnak tüzes beszédein; s különösen csaknem imádásig emelkedett hódolattal tette magáévá az erdélyi ellen-

zék vezére — báró Wesselényi Miklósnak úgy a megyegyűléseken, mint az erdélyi országgyűléseken vallott elveit.

De az ifjú hevében még e vezérek bevallott célzatain is túlment; a legtöbben csak azért sajátították ^{nemzet és} el a francia nyelvet, hogy Börne híres „Párisi leveleit“ vagy Lammenais „Egy hívő szavait“ eredetiben olvashassák. Az ezen olvasmányokból meritett tanok már a népfelség és republikánizmus elveit hirdették, melyeket mohó vágygyal szívtak némelyek magokba már akkor, midőn még az eddigi országgyűlések legtiszteltebb vezérszónoka Nagy Pál a nemzet arisztokratikus szellemének fenntartása mellett buzgott; midőn még a jobbagyok örökváltsága is csak egy Bezeregy István s néhány jövőbe látó lelke-
sebb kortársa magánjellegű hazafias tényében élt s az urbéri szolgálatoknak nemzeti alapon végleges megváltása, úgy szólván, csakis a kegyes óhajtások párnái között szunnyadozott.

E szerint ők keveset gondolva Széchenyi „Stádiumával“; elragadtatva az ifjú hévtől — mint ez természetszerűleg minden nagyratörő ifjú nemzetnél történni szokott — két, három állomással jártak elébb a férfias meggondoltságú vezetőknel.

Az ifjuság körében kifejlett eme nemzeti szellem emelésére és fenntartására —

támogatva egyszersmind az országgyűlés néhány ifjabb szellemű tagjától is — alakult meg a „társalkodási egyesület“, melynek első rangú szelleme, Lovassy László volt, de tagjai között olyanok is voltak, kik később a nemzet életében fontos szerepre voltak hivatva, ilyenek voltak: Szemere Bertalan és Vukovics Sebő miniszterek a 48—49-ki nagy események idejében; az első később nagy hatást gyakorolt nyugateurópai utazásának leírása által; s mint irányában, úgy a politikában is szigorú rendszert kereső; az utóbbi heves természetű, de talpig hű magyar, bár szerb származású, szilárd jellemű ifjú. Közöttük volt a még ma is örök ifjú s folytonos tevékenységű Pulszky Ferenc s az eleven természetű Pázmándy Dénes, Bojtor Endre, Décsey László és mindazok, kikkel már eddig megismerkedtünk s mások sokan, kiknek emléke az idők folytán elmosódott.

Az ifjak társalkodási egyesülete valamivel több volt a kaszinónál, a mennyiben ott függő politikai kérdések élénken megvitattattak; és nem egyszer fontosabb politikai vagy társadalmi kérdésekben felolvasások is voltak napirenden.

Azon estén, melyről Cseremiczky beszélt Kabósnak, — igen érdekes tárgy foglalkoztatta az ifjak társalkodási egyesületét: Lovassy kedves barátja Tormássy

János, tartott beszédet a lengyelek ügyében azzal az ifjú hévvel és meleg áradozással, mely e költői korban — különösen Kölcsey gyönyörű beszédei után — általános divattá vált.

Az 1831-iki lengyel forradalom Magyarországon nagy izgalmat idézett elő; a több százados viszony, mely a magyar és lengyel nemzet között létezett: a szabadság-vágyban és szerencsétlenségben egyaránt testvér-nemzet iránt oly élénk volt a rokonszenv, hogy sokan a felvidéki ifjuság közül a szabadságharcosok sorai közé siettek és a forradalom megbukása után, nemcsak a menekülteknek nyílt szabad menedék minden magyar házban, sőt a magyar országgyűlés is feliratokat intézett ez ügyben, melyet a már akkor is mérsékelt szellemű Deák Ferenc nagyhatásu beszéddel támogatott. Az osztrák kormány egyideig ingadozni látszék e kérdés tekintetében; nem gyámolította, de nem is titkolta el a rokonszenvi nyilatkozatokat; a magyar kormány vezetői pedig mindaddig, míg Reviczky volt a kancellár, épen elnézők voltak a szerencsétlen nemzet menekültjei befogadása és gyámolítása iránt. De történetünk korában, midőn Metternich herceg megrémülve a nagy idők előrevetett árnyékától a magyar reformpárt megfélemlítésére szánta el magát, s

magyar kancellárrá Reviczky helyett, a szolgálékü gróf Pálffy Fidélt állította: a felfogás teljesen megváltozott, és épen ez tette az ifjuságnak ez ügyben nyilatkozó rokonszenvét kétszeresen érdekessé, az óvatosak és félénkek előtt pedig épen veszélyessé. Azért, bár a társalgási egyesület felolvasásai nyíltak voltak: az óvatosabbak kimaradtak az estélyről, mely körülmény mind Tormássy értekezésének hatását, mind az azt követő nyilatkozatokat annál egyöntetűebbekké tette.

Tormássy után leglelkesebben nyilatkozott a tót Lapsánszky és a ruthén Cseremiczky; kik a nemzet méltóságára és jogaira hivatkozva, követelték, hogy az országgyűlés a lengyel nemzet érdekében komolyabb fellépésekre ösztönöztesse; és különösen, hogy az oroszoknak azon sürgetésére, hogy a lengyel menekültek kiadassanak, a nemzet mint egy ember álljon fel e szerencsétlenek és saját menedékjoga védelmére.

Természetes, hogy az ifjak társalgása valami rendszeres határozathoz nem jutott, de a közhangulat Lapsánszkyék indítványa mellett nyilatkozott; s mindnyájan azon feltétellel oszlottak el, hogy a kitűzött irányban kiki a tőle telhetőt megtegye.

A lépcsőn Cseremiczky Kabós kar-

jába akaszzkodott s lassu hangon mondá, hogy fontos közlendője lesz vele; Lapsánszky pedig Lovassy mellé furakodott s azt karonfogva élénken sürgette, hogy a királyi személynök által adandó bálban, mely harmadnapra volt kitűzve, okvetlenül részt vegyen.

— Ej — mondá Lovassy — nem szeretek én a nagy urakkal egy tálból cseresznyét enni; magam szőrü-bőrü emberek között szivesen elmulatok: de a nagy urak feszes társaságában, hol minden mozdulatomra ügyelnem kell, nem örömet veszek részt.

— Azt pedig barátom — veti ellen Lapsánszky — saját érdekedben igen rosszul teszed. Te igen feltűnő külsővel birsch; s nem tudod-e, hogy előkelő nők hajlamai által, vagy épen házasság utján, több ember kapaszkodott fel az ugorkafára, mint saját belső érdemeiért?

— A mi az ugorkafát illeti — mondja Lovassy László — én még afféle fát nem ismerek, s tudom, hogyha van is, — ágai nagyon hajlékonyak lehetnek, honnan ép oly könnyen lepottyanhat az ember, mint a milyen könnyen feljutott; a mi pedig a női kegyek által való boldogulást illeti, ott is szivesebben megmaradok én az én szerény hétszilvafámnál és

jobb szeretem, ha én választok, mintha engemet választanak.

— Ismerem az arisztokráciának ezt a nemét is — folytatja Lapsánszky, miközben már az utcára értek — s tudom, hogy az arany „középszer“ néha gögösebb s mozdithatlanabb a megcsontosult főrangú világnál is: de ez egyszer mégis csak le kell győznöd magadat; és pedig több okból: először, mert nekem igen nagy barátságot teszesz vele s elég jószívűnek tartalak arra, hogy már csak ezért is eljőjj; másodsor, mivel még sohasem voltál e körben és így nem is tudod voltakép, mit akarsz megvetni; végül pedig, hogy hátra hagyjam a legfontosabbat és legérdekesebbet, mivel vannak hölgyek, kikről tudom, hogy az ifjuság vezére által nagy mértékben érdekeltetnek.

— A manóba! — mondja Lovassy — ez már jelent valamit; mert én a „szép kilátásokat“ a fényes kilátásoknál mindig többre becsültem.

— Hát eljössz? — kérdé élénken Lapsánszky.

— Meggondolkozom.

— Ne gondolkozzál, hanem csapj fel — mondá sürgetve az előbbi.

— Legyen hát — fejezi be Lovassy, Lapsánszkynek eléje tartott tenyerébe felcsapván — a te kedvedért, meg azért a

szép szempárért, melyért bizonyosan már több is veszett Buda alatt.

Ezalatt Cseremiczky Kabóssal egy mellék utcába fordult be; s miután itt óvatosan körültekintett, bizalmas suttogó hangon mondá:

— A titok, melyet veled közölni akartam, igen nagyfontosságú: nekem van egy lengyel grófom, kit már két év óta rejtegetek és tartogatok szegénységem dacára. Ez a szegény lengyel gróf oly jelentékeny szerepet vitt a forradalomban, hogyha kiadatnék, legjobb esetben is egy kis szibériai kirándulásra számolhatna; ha ugyan „kegyelem útján“ föbe nem lőnék. Most azonban, mint tudod, gázsim nagy mértékben elfogyott; úgy hogy ez idő szerint nem vagyok képes őt eltartani.

— Csak hozd át hozzám még az éjjel; majd eltartjuk mi Lovassyval valahogy.

— Köszönöm barátom ez újabb tanujelét barátságodnak és szabadságszeretetednek; gróf Krinyeczky még ez éjjel nálatok lesz; kérlek bánjatok vele annyi figyelemmel, a mennyit a mély hazafiui fájdalom megérdemel.

— Nyugodt lehetsz — mondja Kabós Cseremiczkyvel kezetszorítva; — a többit csak bizd reám.

Ezzel elváltak; Kabós hazafelé sietett; ellenben Cseremiczky a várhegy felé irányzá lépteit és az éjszaka dacára sebes léptekkel haladt át a piszkos utcákon és sikátorokon, míg végre egy igen gyanus kinézésű zsidó korcsma előtt állapodott meg, melynek egyik ablakán háromszor kopogtatott. Erre megnyílt a vendéglő kisebb ajtaja s — mint a magával hozott lámpa fényénél kivehető volt, — egy kis himlőhelyes, rötszakállu zsidó lépett elő.

— Itt van a zsidó? — kérdi lassú hangon Cseremiczky ruthén nyelven.

— Igen, uram; csak tessék besétálni; külön szobát nyitattam számukra.

— Megállj, előbb még egy pár kérdést kell hozzád intéznem — mondja szigorral a zsidó szemei közé tekintve. — Megbízható e a te Náthán atyádfia, mert annyit előre mondhatok, hogyha fecseg, felakasztatom egy kicsit.

— Oh uram! — mondja a tót zsidó fejét, nyakát vakarva — az Isten őrizzen attól; Náthán olyan néma lesz, mint a . . . lúd.

A szegény zsidónak nem jutott okosabb hasonlat az eszébe.

— Mint a lúd, te ostoba — mondja Cseremiczky mosolyogva — hiszen az mindig gágog?

— Ugy értettem, kérem alásan, hogy mint a döglött lúd, mikor már a sakter elvágta a nyakát.

— Jól van — fejezi be Cseremiczky — most jön a második kérdés: van-e öcsédnek egy kissé urias tekintete, hogy elhiessék róla a grófságot? Tudod úgy értem, hogyha zsidó is, tartásában, külsejében legyen valami urias modor.

— Oh kérem, de mennyire urias! Annyira fennhordja khérem az orrát, hogy sokszor mondom neki: Náthán ne hordjad a tied orrod olyan magasra, mert bizony beleütöd a gerendába.

— És termete?

— Urias az khérem, akár egy mág-nás. Csak tessék neki rohára elég pénzt adni.

— És tud-e jól lengyelül?

— Mindegy annak, kérem alásan, lengyel, orosz, szlovák, mindegyiket egyformán beszéli.

— Akkor lépünk be — mondja az ifjú az előre világító zsidót követve, ki az ajtót óvatosan bezárta, s vendégét családi szobáján át a ronda udvar hosszában, egy pislogó mécs által világított lyukba vezette. Itt aztán megtalálták a dali Náthánt egy hórihorgas zsidólegény képében, ki mint bátyja mondá, csakugyan fennhordá az orrát; a mennyiben annyira pisze volt,

hogy Bernát Gáspárként az eső bele esett az orrába. Különben elég tagbaszakadt fickó lett volna, s világoskék kiülő szemeiben is eléggé meg volt a lengyel typus; csak végtagjai iránt volt Cseremiczkynek kifogása, melyekkel Náthán urfi sehogy sem tudott tisztességesen elbánni; karjait folyvást lóbázta, s pipaszár lábait úgy összefonogatta, mint egy debreceni fonatos. Miután azonban ezekből levágni nem igen lehetett: Cseremiczky legalább azt követelte, hogy a szintén hosszúra nyúló kócos haj essék az olló prédájául, mire Náthán el is szánta magát.

— Nos — mondja a műtétel után Cseremiczky — az ezer forintból ötszázat ezennel átadok. Tudd meg, hogy mától kezdve egy hónapig te gróf Krinyeczky, volt lengyel tábornok vagy.

— Khérem alásan — mondja Náthán szepegeve — nem lehetnék csak báró, vagy nemes ember, mert a lengyel grófokat mind egyig felakasztják.

— Te attól nem félhetsz — vigasztalja Cseremiczky, csak abban az egy esetben, ha magadat elárulnád, vagy bármikor később is fecsegnél; ez esetekben két garast sem adnék a bőrödért.

— Pedig az nekem kérem alásan sokkal többbe van — mondja szepegeve Náthán.

— Most tehát jer velem szállásomra, hol fel fogsz öltözni tisztességesen; más-kép mint lengyelül, vagy németül nem beszélsz; egy hónapig uri módon élsz a más kosztján, s ha a hónap letelt, a másik 500 forintot is pontosan megkapod. De el ne felejtse, hogy gróf Krinyeczky tábornok vagy, azonban csatáidról keveset beszélj, mert ostobaságból elárulod magad; csak bátor tekinteted és urias magaviseleted mutassa, hogy nagy ember voltál.

— Khérem, ha csak bátor tekintet kell, akkor én ott vagyok; s ha urias vi-selet kell, úgy nézek le reá mindenkire, mintha én volnék a sz. Mihály tornya.

— Na jól van, hát csak induljunk szállásomra, hol az átöltözködésnek tör-ténnie kell, s onnan azután egyenesen az új szállásra megyünk, hol azt kell mon-dani, hogy a tábornok ur ez ideig az én szállásomon rejtőzködött.

A kis piros zsidó nagy áldáskiváná-sok között kísérte ki őket pislogó lámpá-jával; nemsokára az utcán voltak, hol menetközben valamint szállásán a felöltöz-ködés közben annyi utasítással és törté-nelmi adattal látta el Náthánt Cseremiczky, a mennyi ennek csak fejébe fért. Azután átvitte Kabós szállására, ki már várta őket s az ál Krinyeczky bőröndjével együtt,

mely igazán menekülthöz méltó szegény tartalmu volt, elég ügyesen helyezkedett el új lakhelyén.

X.

A Personális estélyén.

Ha valaki az akkori főuri köröket a mai szemüvegen át nézné, egyáltalában hamis ítéletet kellene hoznia.

A tenger színe háborgott ugyan már, de mélyén még nagy csendesség uralkodott és semmi sem mutatott az átalakulás bekövetkezésére. Az eszmék elvetett magva meg volt ugyan már foganva a felső rétegekben, de mélyebb gyökeret nem vert. A magyar főnemesség zöme még állhatosan ragaszkodott a hagyományos tiszteletességhez, mely a francia forradalom rémjelenei után, a reakció nyomása következtében — kivált a hármasszent szövetség uralkodóinak kormánya részéről — véteztet foganatba.

Magyarországon meg volt ugyan az a néhány kimagasló alak: Széchenyi, Wesselényi és társaiban: de ezek csak mint kivételek s részben mint bámulat, sőt szent borzalom tárgyai gyanánt tekintettek a nagyrésztől, legkivált az udvarhoz közelálló arisztokráciától; a kik magokra

nézve még az érintkezést is veszélyesnek tarták, nehogy az befolyásukat az udvarnál tönkre tegye. A reformpártiakat néhányan távolból bámulták, mások még közelben is gyűlöltek; a legtekintélyesebbek pedig vagy egy leendő forradalom Danton-jait és Robespierre-jeit tekintették bennök; s még jó, ha örülteknek nem tartották.

A nemzeti szellem, lelkesítve a szabadság dalnokaitól, még csak a közép rétegeket melegítette át; fenn a hegy magasán egy sarkvidék kihalt, jeges némasága uralkodott, melyre a nap melegítő hatása legkisebb erővel sem látszott birni.

Még sajtóságosabban tűnt fel az elmentét a külsőségekben és a társadalmi élet mozgalmi körében; mert nem elég, hogy feljegyezte a történelem, miszerint gróf Széchenyi lánchid-indítványára, melylyel a nemesség adómentességén akart első rést ütni, egy avult gondolkozású főúr oda nyilatkozott, hogy inkább törjék el lába, mintsem valaha e hidra lépjen: de azt is kell tudnunk, hogy még maga a nagy ujitó is, német nevelést kapván és német katonai körben élván, csak törve beszélte a magyar nyelvet. Csakugyan el lehet mondani, hogy az összes magyar főnemességnél — leszámítva az erdélyit — a német nyelv volt a házi és társalkodási

nyelv; a gróf kisasszonyok Goethe és Schiller művein lelkesültek s a magyar költőket névleg is alig ismerték.

Ugyane szellemet követte a külső viselet is; mert leszámítva a nagy ünnepélyességeket, hol a főuri rend ősei gazdag öltözetét és ékszereit, — ha ugyan még meg voltak — gyakran nagy kinnal magára erőszakolta: az egész viselet a németek által elrontott francia volt; úgy, hogy a ki nagyatyját, vagy nagyanyját az akkori nagyhajtókás hosszú kaputokban s a rövidderekü buggyos ruhákban mai nap lefestve látja, könnyen elhihetné, hogy azok Münchenben vagy épen a Vörös-földön tartották állandó lakásukat.

Ezen ódon és konzervatív jellegű kaputos és hosszufarkú frakkos, kurtaderekü ruhás és libegő fejkötős viselettel szemben természetesen igen furcsán ütött el az országgyűlési magyar ifjuságnak, — melyet már a táncolás lehetőségeért is meg kellett hívni —, csinos, termethez álló szűk szabásu magyar öltözete, az aranyrojtos nyakkendőkkal, rojtos, acélsarkantyúval díszített topánokkal; mely oly sajátos gyűlést képezett az idegenszerű tömegben, mintha két különböző nemzet összeegyülését jelezné, pedig csak két különböző nemzedéket képviselt. A mulatság az idősbeknél társalgásból, a fiataloknál

táncból és később éjféli tájban a gazdagon terített asztalok mellett elköltött vacsorából állott. A magyar társasjátékok és táncok: az egeres, süveges, a palotás, verbung stb. már csak névben éltek; a csárdás pedig a világért sem merte volna még az időben a főuri házak küszöbét átlépni.

Az első rangu tánc, melyben az idősebbek is részt szoktak venni, az udvarias hajlongásokból és sétából álló francia menuette, vagy mint nálunk nevezték „minét“ volt, melyet nagy csuda, ha valamely francia táncmester nem a kihalt magyar palotásból alakított át nemzete szelleméhez. Ha ma látnók ezen sajátyszerű tipegéseket, csúszásokat és kivált ügyetlen embernek feltűnően rosszul álló hajlongásokat: nehezen tudnók magunkat megóvni a nevetéstől; de hát a divat és az aesthetika ritkán járnak egy nyomon; s bármily bohóság legyen az, a mit a társadalom többsége követ: nem ők, hanem az azt nem követő kisebbség az, melyet a közvélemény kigunyol.

A második, de már sokkal élénkebb és kacérabb tánc, a mai francia négyes édesmamája: a kontra-tánc (contre danse); ebben a fordulatok már nagyon élénkek voltak és különösen jellemző sajátysága volt, hogy a táncos párok ugró lépések-

ben fogva meg egymás kezét, felemelt karjaik alatt egymásra kukkangattak. A német táncok közül a Walzer, a mai keringő már akkor is divatban volt, de a tánc szabályai szerint, az elindulást többszörös előre és hátra csúszás, ugynevezett sassirozás előzte meg, az udvariaság szabályai szerint, melyet még akkor etiquette szerint a táncos megszokta kérdezni táncosnőjét, hogy „chassieren, oder von Fleck weg“; természetesen még akkor csak a kétlépésű keringő volt divatban. Ezeken kívül még csak a lengyel táncok; a lassu lengyel, vagy polonaise és a mazurka tartoztak a kedvenc táncok közé — mintegy tüntetésképen is a szerencsétlen nemzet iránt.

Lovassy Lászlót a mint megérkezett, Lapsánszky egyenesen a perszonálisnéhoz vezette, egy körülbelől negyven éves, tekintélyes alaku urhölgyhöz; ki, mint öltözetéből is látszék, örömet sorakozott a hódítóképes hölgyek közé; és erre, igaz már kissé hervadó, de egykor bizonyosan nagymértékű szépsége, jogot is adott neki; azután még egy pár Zichy, Pálffy és Erdödy grófnőnek lőn bemutatva; kik közül a fiatalabbakat bátorságot is vett sorban táncra kérni.

A magyar nők szépsége hagyományos és világszerte elismert tulajdon; és

Lovassy László épen nem tartozott azon fiatalok közé, kik a szépség előtt szemet hunynak, vagy épen közönyösek tudnak maradni. Természete volt valamibe nehezen menni bele: de ha egyszer megkezdte, a legjobb kedvvel, ha nem szenvedélylyel szokta a dolgokat végrehajtani. De bár szive a sok szép szem kereszttüzeiben gyakran jött sebesebb dobogásba: táncosnői között hasztalan kereste azt, kit névleg ugyan nem, de tényleg Lapsánszky elárult előtte; és bár sokan voltak olyanok, kik a kiváló szépségü ifjuval örömet látszottak táncolni, vagy a szünetek közben társalogni: de az egész estély alatt még csak egy erősebb kézszorítást, vagy másnemü célzást sem vett észre, mely az illető vonzalmát előtte elárulná.

Éjfél tájban megnyiltak az éttermek ajtai s a vendégsereg nagy része az asztaloknál foglalt helyet, hogy a dús területkü asztal s a körülhordozott étkek és italok áldásait élvezze: de a vacsora közben sem fedezett fel olyasmit, mi Lapsánszky célzásait igazolná.

Két óra tájban oszlani kezdett a társaság; s a hosszas feszélyezett társalgástól ő is kimerülten haladt le a lépcsőkön; midőn egyszerre egy francia livré-jü inas észrevétlenül finoman hajtott levélkét csúsztatott jobbába, s azzal mintha magát fel-

ismertetni nem akarná, gyorsan szaladt fel a lépcsőn.

Abban az időben az utcai világítás még a felesleges luxus-cikkek közé tartozott s a város egyik főutcájáig kellett mennie, hogy egy jámbor olajlámpánál az illatos levélkét kibötüzzze.

A finom vonású sorok a következőt tartalmazták:

„Kedves Lovassy! Ha ön csakugyan megfelel azon ideálnak, melyet én ön többszöri látása után önnek lovagiasságáról és érző szivéről képeztem: legyen szives e levél vétele után egy órával az „Arany-szarvas“ vendéglő 7-ik számú szobájában megjelenni, egy szerencsétlen nő mélyen átértzett szavait meghallgatni. Azt hiszem mondanom sem kell, hogy ez egész találkozásnak a legszentebbül megőrzött titok leple alatt kell maradnia.“

Lovassy el nem tudta képzelni, hogy kitől származtak e sorok; de a levél finom kiállítása s a livrés inas, ki azt átnyujtá, főrangú hölgyre gyanítottak; mi már magában is elég lett volna arra, hogy a légyotton megjelenjen, ha az ifjúkorral együtt járó kalandvágynem sarkalta volna is ez érdekes titok leleplezésére. Megjegyzendő, hogy a levél szövege francia volt, mi még inkább tanuskodott főrangú származásáról.

Haza sietett tehát, hogy a kitüzött óráig az időt ne kelljen utcán töltenie; s kíváncsisággal szegezte szemeit koronkint órájára; lesve a percet, melyben indulnia kell. Ekkor felkötötte elválhatlan társát, a jurátusi kardot és sebes léptekkel indult meg a „Szarvas“ felé.

XI.

A légyott.

A vendéglő kapuját szokás szerint zárva találta; a lépcsőkön, folyosón e késő időben egyetlen lélekkel sem találkozott s a megvilágított folyosón csakhamar megellelte a hetedik számú ajtót, hova kopogtatás nélkül benyitott.

A szoba üres volt, egyetlen halvány fényű lámpa égett az asztalon; egyéb jel nem is mutatta, hogy oda vártak valakit; miután több perc eltelt a nélkül, hogy bármi mozgásnak neszét venné: már-már azon gondolata támadt, hogy jurátusi élcből valaki — talán épen Lapsánszky — felül-tette; miután az ilyes tréfák az országgyűlési ifjuság körében napirenden voltak. Magának Majos Pistának is Majláthnérol való fantazmagoriái egy hasonló tréfából származhattak.

Egyszerre azonban hintó robogását

hallá, mely a kapu előtt hirtelen megállt, s pár pillanat múlva selyem öltöny suhogását és könnyed női lépteket; mire az ajtó feltárult s azon át magas karcsu nővésű, igen elegáns öltözetű nő jelent meg, arcán fekete-bársony álarccal, mely csak száját és gömbölyded állát engedte látni.

Az uri hölgy, kinek közeledtére Lovassy is előlépett, vele szemben megállott és németül, igen kellemes hangon kezdett beszélni; miközben szép ajkai között gyönyörű fogsorokat tüntetett fel.

— Ön csodálkozni fog uram e szokatlan módján a találkozásnak: de én nem vagyok magyarországi s annak, hogy együtt beszéljünk, más — mint e titokszerű — módja nem lehetett . . . Ifjan, mondhatni gyermekkorban, mint bimbójában letépett virágot dobtak egy igen hatalmas, de annál kevésbbé vonzó és hozzám képest idős férj karjai közé. Ily frigy természetesen boldog nem lehetett; nincs megáldva senki — még az Isten által sem. Három, négy év mult el férjem oldala mellett; míg valóban érezni kezdettem, hogy ember és pedig vonzalomra, szerelemre teremtett nő vagyok; s forró képzeletem, — hevítve pezsgésbe indult vérem által a nagy költők kalauzolása mellett, kiknek olvasása volt úgyszólván egyetlen élvezetem, egy ábránd-

világ felé ragadtak, hol szívem eszménykép után esengett. Ez eszményképet föl találtam, nincs okom sem szégyelni, sem tagadni: az angol nemzet és a görög szabadságharc nagy költője: Byron lord volt az! Nehány éven át ez eszményképemen csüngöttem; megszerzett képét és szobrát akként imádtam, mint bálványimádó istenét; képzeletem minden eszméje, keblemnek minden vágya ez élettelen tárgyakat repkedte körül; fájdalom ép oly eredménynyel, mint esti lepke az égő lámpát: mert az én világosság s meleg után törekvő szívem is, mint annak szárnyai, szétrombolva hullottak alá; nem ugyan megégve, hanem — megfagyva. És mégis hatalmas és szigorú férjem oldala mellett, ki épen oly körben él, melynek hivatása az embereknek még gondolatait is ellesni s az általok tilosaknak vélt hajlamokat és eszméket még gyökerökben kiirtani: arra nem gondolhattam, hogy képzelődésemnek élő tárgyát keressem s ha megtaláltam, magamévá tudjam tenni. Most már életem delén vagyok, keblemben, lelkemben egy vulkán dübörgő és lázongó lángtengerével, mely még soha kitörésig nem jutott, csak porhüvelyét reszketteti követelő rengéseivel.

A szép nő pillanatnyi szünetet tartott s Lovassy, mint akkor mondák, a

szófára mutatva, mintegy kérdőleg tekintett reá, ha nem akar-e helyet foglalni? De a szép asszony nem mozdult helyéből.

— Végre megláttam önt; lelkembe szívtam férfias vonásainak nemes képét; figyelemmel kísértem lépteit: egyszóval leomlott, megsemmisült bálványaim piedesztáljára az ön alakját helyeztem. Mindaz, mit önről hallottam, megfelelt amaz eszményképnek, melyet szivemben alkoték s mely épen merő ellentéte annak, mit férjemben találtam: a kiégett vulkán helyett a csordultig telt sziv: a titkos kémkedés és elnyomás hőisével szemben, az emberi jogok és a polgári szabadság őszinte lelkes bajnoka; a megtagadott önérzet s a csuszómászó szolgálélekkal szemben, egy minden szépért és nemesért hevülő, fölemelt homloku ember, ifju, szép dalia! . . . Hosszasan küzdöttem helyzetem vas kényszere és női természetem szemérmével: de lelkem a hosszú harc után végre meghajolt a képzelet és érzelmek hatalma alatt; lelépte a családi kényszer és társadalmi illem láncait — folytatja szenvedélytől remegő hangon — és végre, — mint látja, itt vagyok, megmondani önnek, hogy szeretem, imádom; ledobni magamat lábaihoz, hogy vagy felemeljen és keblére tüzzön, mint élő virágot; vagy tiporjon szét, mint nyomorult férget. Reám nézve többé harmadik ut nincsen!

És ezt mondva, Lovassy lábaihoz vetette magát, mint menyből aládobott angyal, ki összetörve ért alá a nyomorult földre.

Lovassy lovagias gyöngédséggel emelte fel a szép nőt s helyezte el egy közel álló karszékre, miközben az megtört hangon mondá:

— E lépéssel úgy lehet, hogy hátam mögött az egész erkölcsi és társadalmi világrend bezárult; de én nem sajnálom a kinnal viselt fényt s a tekintély rabságát, melyben több mint egy évtizedet éltem át. Önnek egy szava elfeledteti mindazt, mi abban értékkel birhatott s önnek visszautasító „nem“-je elhozza azt, mi ez esetben egyedüli menedékem, a megsemmisülést. De nem kívánhatom, hogy ön vakon határozza el magát; lásson tehát színről színre!

És e szavakkal eltávolítá álarcát, mely alól valóban szép és nemes vonásu arc tűnt elő, az ifjura szegzett, szenvedélytől égő szemekkel, melyek sugarai egy pár könnyü kristálylencséjén törtek át.

— Asszonyom — mondja nem minden zavar nélkül Lovassy — az a bizalom, melylyel szive legbensőbb titkait előttem föltárta, annyira nagy értékű előttem, hogy azzal visszaélni lovagi kötelességem és őszinteségem tiltja. Nem len-

nék férfiú és legkevésbbé sem közeliteném meg azt a ragyogó eszményképet, melyet rólam érdemetlenről alkotott, ha csak egy pillanatnyi fölhevülés vágyait követve, hazug érzelmeket vennék ajkaimra és megtagadnám lelkem Istenét. . . . Én már szeretek, keblem lánghevével; s szerelmem oly egész, hogy annak minden paránya a választott tárgyat öleli körül, s melynek gazdagságát annyival kevésbbé rabolhatnám meg, mivel kegyed megtisztelő vonzalma sokkal becsesebb előttem, hogysémmel szemben a részvét vagy egy muló szenvedély nyomorult filléreit merném felajánlani.

A szép nő halotthalvány lett; s remegve emelkedett fel székéről: midőn egyszerre a folyosón léptek zaja hangzott s a következő pillanatban az ajtó erőszakos sebességgel tárult fel.

A meglepett pár előtt egy kis termetű, keskeny homloku, szuró tekintetű férfiú jelent meg, igen elegans fekete öltözetben; bal mellén egész sora függött a kisebb-nagyobb érdemkereszteknek.

Lovassy azonnal sejtette, hogy e hatalmasnak látszó ur a szép asszony férje; annyival inkább csodálkozott, hogy a szép asszonyon a meglepetésnek legkisebb jelet sem birta felfedezni; ez, ki a léptek zajára karszékébe rogyott volt vissza, most

oly otthoniasan és gyanutlan tekintettel ült ott, mintha vendégeket fogadna saját szalonjában.

Annál kevésbbé volt otthonias tekintete a tisztelt urnak, ki mintegy kémlőleg tekintett hol Lovassyra, hol nejére; azután fogcsikorgatva közeledett a szép asszonyhoz, kinek karját megragadva sziszegé.

— Asszonyom! nem adná-e magyarázatát ezen sajátszerű hely, idő és jelenetnek.

— Dehogy nem — mondja a nő kebléből gyémántos órácskáját vonva elő: — hely — Pozsony város, „Szarvas“ vendéglő 7-ik szám; idő — három óra éjfélután. A mi a jelenetet illeti: azt ön maga előtt látja; egy nyugtalan vérü ifju ember; egy annál nyugodtabb nő s egy fogait csikorgató férj, kinek diszes képét megtekintheti a tükörben.

Bármily lehangoló volt is a nőnek ezen ritka lélekjelenléttel és éles gúnynyal alkalmazott megfejtése: a modern Othelló korántsem csillapult le, sőt e gúny által ingerültebb hangon kiáltá:

— Színésznői fogásokkal ezt nem lehet elütni; én e legalább is sajátságosnak mondható kaland magyarázatát követelem.

— Azt is megkapja ön — mondja a nő s kebléből egy levelet vont elő, melyet férjének nyújtott át.

— E levelet — mondja — a mai estélyen csempészték kezembe. A saajátszerü modor, melylyel ez történt s a levélnek különösen meleg hangja annyira emelte érdekét, hogysem egy meglehetősen unalmas életet élő nő kandiságát föl ne ébreszsze. A levél tartalmából látja ön, hogy egy testben, lélekben megtörött szerencsétlen ifjut véltem itt találni; és csak elbámultam, midön az epedő Adoniszszal állottam szemben. Azt azonban csak nem fogja ön képzelni, hogyha már szerelmi légyottot keresnék: annak ezt a módját kísérleném meg, saját, — illetőleg az ön fogatán és cselédeivel; s legyen meggyőződve, hogy ha hivatalos ügyei önt korábban el nem szólítják az estélyről, mint most, akkor is aggály nélkül közöltem volna e meghívást.

A kis nagyúr mohón futotta át a sorokat, melyek csakugyan egy segélyért esdő, szegény ifjú esdeklését tartalmazták.

Lovassy meg volt büvölve e meglepő fordulattól; s úgy állt ott a szoba közepén, mint egy eklézsia-követő.

— Mutassa meg ön a levelet ez ifjú úrnak is; lovagiasságáról nem teszem föl, hogy saját levelét megtagadja; utóljára is az ifjuság bohóság és a szerelem nem először fordul most hasonló csínytetekhez. Én merényletét megbocsátottam neki s

épen távozni készültem, midőn az ön fehér-Othellósága az amúgy is nevetséges jelenetet még hatásosabbá ~~tegye~~ ^{vette}.

A kiseded nagyúr Lovassynak nyujtá át a levelet átható tekintetet szegezve reá, midőn az a levélre pillantott.

Lovassy nem tudta megállani, hogy a meglepetés egy felkiáltását ne hallassa; melyet különösen az idézett elő, hogy a levél valóban vonásról-vonásra az ő keze-írása volt, — természetesen ördögi ügyességgel utánozva.

— Nos, valóban az ön írása? — kérdi indulatosan a nagy úr.

— Nem tagadhatom — mondja Lovassy, miután a szép asszonynak egy sokat mondó tekintetével találkozott — az írás vonásról-vonásra az enyém.

— Akkor nyujtsa karját asszonyom; csak arra kérem, hogy máskor ne hagyja magát kíváncsisága által elragadtatni. Azután az ifjuhoz fordulva folytatá: önnel Lovassy úr, majd később és más téren fogunk találkozni. Adieu!

A főúri pár megfordult Lovassy előtt; miközben az ur egy lesújtó, a nő engesztelő tekintetet vetett reá s távoztak.

— Mi volt ez? — kérdi Lovassy homlokára ütve, — miként került elém e megfejthetlen talány? Mi és mennyi igaz e nőből, kiben egy angyal és ördög együttes

vegyülete látszik létezni? Kicsinált dolog volt-e az én vesztemre e hatalmas főúr megjelenése, vagy csak a sátániasan ügyes nő készítette elő végső esetre a kibúvó ajtót? De a mi legfőbb, hogyan juthatott kezem irásához; és kié volt a pokoli kéz, mely azt ily bámulatostökélylyel utánozta?

E kérdéseket mondotta, vagy inkább gondolta végig Lovassy, míg a szobát elhagyva, a most már csaknem teljesen sötét folyosón és lépcsőn végigtapogatózott; s a nyitva hagyott kapun kilépett az alig pár lámpa által világított térre, melyen egy hirtelen keletkezett zivatar szélvésze és zápora söpört végig.

A kérdések egyikére sem tudott magának választ adni: de mélyen érezte, hogy sorsába egy jéghideg, fagyasztó kéz kezd belenyúlni, mely ifjú szivét, talán életét veszélyezteti. Testén — talán a hirtelen változott időjárástól is — bizonyos borzalom futott át; mire lépteit siettetni kezdé, hogy a fergeteges időből mielőbb lakásába meneküljön. Már csaknem elérte azt, midőn egy sötét és szűk utcában, egyszerre két férfit látott két szemben levő kapualjából kilépve, feléje rohanni.

Szerencséjére szokása az volt, hogy éj idején mindig az utca közepén szokott haladni; s ez elég időt engedett neki arra, hogy mielőtt támadói elérhették, széles frin-

giáját kiránthassa, s közelebbi megtámadóját egy hatalmas vágással üdvözölhesse; mire az átkozódva és jajgatva szaladt tova. E körülmény annyira hatott a második orgyilkosra, hogy meg sem kísérlé az ifjú megtámadását, hanem oly sebességgel fordult meg, hogy Lovassynak alig volt módjában, kardjával a szaladónak hátára emlékét felírni.

— Várjatok gazemberek — kiált utánok — majd hátatokon hagyom a manu-propriámat!

És a mi csodálatos, úgy érezte, mintha e felhevülés előbbi borzongását eloszlatta volna; s mintha a vett elégtétel arra utalná, hogy azok ellen, kik ily aljas eszközökkel élnek — mert hisz rablási szándékból egy jurátust csak senki sem támadhatott meg — tulerősnek érzett anyagi és szellemi ereje képes lesz megvédeni; s ha megszalasztotta az orvokat a sötét éjszakában, meg fog küzdhetni titkos ellenségeivel a világoson is, mely ugyis az ő eleme.

Szegény ifju még akkor nem is sejté, hogy minő eszméknek és kiknek áll utjában s fogalma sem volt az összeköttetésről, mely magán- és politikai élete között létezik.

Még mindig kivont karddal és felhevült állapotban ért szállása kapujához, hol

a csengetésére előjött jámbor német házmesterné csak összecsapta kezeit, midőn Lovassyt ily állapotban s kezében kivont véres karddal megpillantá.

— Az Istenért, úrfi, mi történt — kérdi elképedve.

— Csitt! egy szót se, Rézi néni — mondja Lovassy kardját hüvelyébe rejtve — valami rongyos csirkefogók a közelebbi utcában megtámadtak s én emlékül reá irtam nevemet az északi oldalukra; ennyi az egész.

Ezzel felhaladt a lépcsőn s a nélkül, hogy még Feri öcscsének is, ki vele lakott, valamit szólana a regényes kettős kalandról, — sietett az éjszaka hátralevő részét, a mennyire hasonló lelkiállapotban lehet, nyugalomra felhasználni.

XII.

A zsidóhecc.*)

Egy polgárnak két-három éves fiacskája egy szép őszi estén eltévedett és semmi keresésre sem tudtak reá akadni. A tisztos sütőmester a zsidónegyed közelében lakott és szomszédja egy nagyon

*) E regény ezelőtt három évvel iratván, természetes, hogy e fejezetnek a legujabb zsidóheccekre semmi vonatkozása sincs.

bigott atyafi, ki a nagytemplomban a harangozás és orgona-nyomás nemes mesteriségét üzte, szentül állítá, hogy a kis fiut a sakter udvarára látta bemenni.

A megrémült szülők tehát egyenesen ide siettek; s miután a sakter és családja semmi felvilágosítást sem voltak képesek adni a gyermekről, a pékmester és neje, kik egyetlen fiukat sokkal jobban szerették, mint a hogy gondozták, befutották az egész várost s mire beesteledett, kétségbeesetten tértek haza.

Ismeretes az az egész Európában elterjedett népies balvélemény, hogy a zsidók ünnepélyes szertartásaiknál keresztyén gyermekek vérével szoktak áldozni; sőt az is tudva van, hogy a keresztyénség első századaiban ugyanily vélemény uralkodott a rómaiaknál a keresztyénekről.

Itt a tévedést a rosszul ellesett szeretet lakomák — amott a félreértett vagy rosszul látott körülmétkedési szertartás okozhatta. Elég, hogy e balvélemény még ez időben köznépünknel csaknem általános vala.

A harangozó Klinger Máté uram kurta-száru porcelán pipáját szíva, még kapujánál ült, midőn a kétségbeesett szülők megérkeztek, kik útközben is jajgatva beszéltek el fűnek-fának a keresés sikertelenségét.

— Már én csak amondó vagyok — mondja a harangozó — hogy Bock komám és Böckné asszonyom a kis Stefit itéletnapig is hasztalan keresik; hacsak a saktertől erőszakkal ki nem veszik. S ezzel kapadohányából olyan füstöt eresztett a panaszosok orra elé, mintha azáltal szavainak nagyobb nyomatékot akarna adni.

— Az Istenért, de hát mitevők legyünk; komám uram jól tudhatja, hogy leányunk öt van, de fiunk csak ez az egy; s bizonynyal mondom, hogy inkább oda adnék kettőt a leányaimból, mintsem ez az egyetlen kis fiunk odaveszsen, — felelt az elkeseredett édesanya, egy körülbelül negyven éves elhizott sváb asszonyság.

— Már én csak tudnám, hogy mit tegyek, ha velem ilyesmi történnék — mondja a harangozó, keményen pöfékelve s pipájában a dohányt nyomkodva — mert én a gyermeket saját szemeimmel láttam a sakter nyílt kapuján bemenni. Láttá-e valaki, hogy kijött volna onnan? Én ugyan nem — folytatja fontoskodva: ergo odabenn kell neki lenni.

— De mi már kerestük nála — mondja Bock uram, nadrágján egyet igazítva — a sakter azonban azt állítja, hogy a gyermeket sohasem látta.

— No persze, hogy azt állítja; de majd kiugratnám én belőle az igazságot.

Azonban az eféléhez természetesen bátorság kell; hogy a zsidó egy kissé megszeppenjen, — tudom, hogy kiadja akkor esze nélkül.

— Bátorság? — kérdi a pékmester hangját felemelve — no komám, ha csak az kell, jól tudja kend, hogy én már Lipcsénél ott voltam s ott bizony nem galuskával hajigáltak; de hát a katona fegyver nélkül mit ér.

— Nem tudja kend, hogy a disznóláb is elsül: csak egyszer húzzon kend végig azzal a csákánynyal a sakter bársonybugyogóján s tudom, hogy még azt a gyereket is elő hozza, a melyik soha el nem veszett.

— De hát a magisztrátus — kérdi a pék, — mit mond majd hozzá?

— De kend mit mond hozzá, ha holnap reggelre gyermekét már csak megölve kaphatja ki? Vissza adja kendnek a kis Stefit élve a magisztrátus?

E vita olyan élénken folyt, hogy időközben a szomszédok csaknem egész családja körülvette a vitatkozókat; s midőn a derék pékmester utolsó érvéből is kifogyva, csákányán egyet emelintett s lipcsei katonai tempóval és e szóval „menjünk“ előre lépett; már több követte negyven-ötven léleknél, kik annyival inkább pártolták a harangozó felfogását,

mivel a kis Stefit mindnyájan szerették. Némelyik a péknek is adós volt néhány forinttal; vagy két suszter májszter pedig, kik közvetlenül a pékmester nyomai-ban léptek, ama nem egészen nemes bosszútól voltak áthatva, hogy hátha alkalom kínálkoznék olcsóbban dolgozó zsidó vetélytársaikon egy pár tisztességes lábszij-ütéssel elégtételt venni.

Mire a csoport a sakter háza elé ért, már százakra menő tömeggé szaporodott, melyhez mint a hógömbhöz gurultában, egyre nagyobb mennyiség tapadt.

A sakter békésen ült háza kapujában s nem is sejté, hogy a fenyegető látogatáshoz neki lesz szerencséje: ekkor azonban oly áj-vájgatásra gyujtott, mely az egész zsidónegyed figyelmét felkölté; úgy hogy a szapora nemzetségnek kicsinyje és nagyja tömegesen kezdett a ház felé csoportosulni és az ostromló keresztén-haddal szemben állást foglalni.

Mindezt azonban a buzgó harangozó által folyton lelkesített pékmester vagy nem látta, vagy nem akarta figyelembe venni; és miután bajtársainak elrettentési politikáját magáévá tette: ő bizony jónak látta a követelésének nem engedő sakteren fokosa nyelét megpróbálni, minek következménye nemcsak az lett, hogy a ti-

zenhárom tagu tisztos sakter familia, különböző skálájú hanglétráján borzasztó ordítást kezdett indítani, hanem az is, hogy a közeli zsidó népség azonnal fegyverkezni kezdett és mivel a legalkalmasabb ütő- és vágóeszközöket az öreg Mendel Salamon közeli boltjában találta: ennek folytonos tiltakozása dacára, onnan fegyverezte fel magát, hogy az egyházi hivatalnokon ejtett sérelemért hitbuzgóságához képest bosszút álljon.

Egy tagbaszakadt vörös szakállu zsidó állott a boszuért lihegő csapat élére, ki az ácsorgó néptömegben a nyomában jövő fegyveresekkel általtört s minden előleges hadüzenet nélkül olyat vágott a pékmester ujjára emelt karjára, hogy Bock uram azonnal le volt fegyverezve. A viadal ily eredményes volta a piros zsidó athléta társait is hőstettekkel lelkesíté s a következő pillanatban a pékmester már igen sok tisztességes kék folttal dicsekedhetett; míg egy zsidó suhanc az ostromló csapat háta mögöl oly szerencsésen célzott a buzgó harangozó feltátott szájába, hogy az a különös löveget egy kiütött fogával egyetemben alig tudta beszélő orgánumból eltávolítani. De ekkor azután vitézül hátat is fordított; s föl sem véve azon pár karcolást, mely tubákszin kabátját divatos szárnyu frakká idomította át:

lóhalálában sietett a saját hitfelei által lakott városrész felé, torokszakadtából kiáltozván: Fegyverre polgárok! A zsidók ölik a keresztyéneket!

A rémhír szokott gyorsaságával terjedt el az egész városban; így jutott el különösen a Dunamentén dolgozó hajósok, ácsok és halászok csoportjához is, kik különben sem nagy rokonszenvvel levén a zsidók iránt, — de ösztönöztetve azáltal is, hogy a zavarban valamicske, ha nem csorran, cseppen: a legnagyobb készséggel vettek részt a keresztes hadjáratban, bárdokkal, csákányokkal s ha egyéb nem volt fejkoppantásra igen alkalmas, halász-szigony, rudakkal ostromléptekben rohantak a zsidónegyed felé, hitsorsosaik védelmére.

Talán már a szőlőhegyeken és közeli falvakban is mindenki tudta a nagy harc történetét; a legtávolabbi külvárosban már épen a harangot is félreverték: mig elégre a városházán is lőn arról némi sejtetem s a magisztrátusnak egy pár tiszteletteljes alakja gondolkozóba is kezdett esni, hogy talán bizony a városi hatóságnak is figyelmére kellene méltatni egy oly eseményt, mely több polgárnak vérébe, talán még életébe is kerülhet.

Mert az igazat megvallva, a rendőrségi intézmény még akkor Magyarországon nem is gyermek, — hanem csecsemő

korát élte s ily korában ritkán követte a hős Herakles példáját, hogy a kigyókat bölcsőjében megfojtotta volna. A pozsonyi magisztrátus nem volt talán épen olyan, mint a Jules Verne doktor Ox falujáé, hol a két főhivatalnok a beszakadással fenyegető hidon állva, hidegvérrel elmélik azon esély lehetőségén, hogy a hid már holnap reggelre be is omolhatik; és komoly megfontolás alá veendő, vajjon nem lenne-e célszerű a jövő havi ülésen ez iránt valami előterjesztést tenni: de olyan sem volt, mint doktor Ox felélenyezett falujáé, mely a hatalmas elem befolyása által immár harcra lelkesül a szomszéd falu ellen; mely meg is történék, ha jó szerencsére doktor Ox élenyt fejtő kazánja szét nem robban; mire aztán minden visszatér az előbbeni nyugalmas, boldog állapotba. Politikai célokra az országgyűlés tartama alatt valószínűleg Bécs kölcsönzött néhány jóra való tagot titkos rendőrségéből; de ezek a helyi érdekekkel, ha valóban ott voltak is, kevésbé törődtek.

Igy hát csakugyan nem volt más menedék, mint a tiszteletreméltó ódonságu városháznak nagyobbára csaknem ugyanolyan ódonságu hajduszemélyzetét fegyverezni fel: a mi azonban épen nem volt könnyű munka; miután a megviselt egyen-

ruhák és rozsdás fegyverek mellett, nem volt tréfadolog a husz, harminc tagból álló személyzetnek harcias tekintetet kölcsönözni.

Mig ez — nem valami tüntető serénységgel, végre valamennyire eszközölhető volt: az alatt a csatatér látképe nagyban átváltozott. A munkás osztály — vegyülve nagyon is gyanus kinézésű egyénekkel, kik ilyenkor mint a gomba a földből szoktak kinőni — az egész zsidónegyedet elönté; a hős vörös zsidó elnyulva feküdt a kövezeten néhány társával együtt, kik kisebb-nagyobb mértékben részesültek a tengerfenékről felcsapódott ugynevezett „felséges hatalom“ ütlegeiben. A többiek lélekszakadva szaladtak haza lakásaikba és igyekeztek magokat részint a kapuk és ajtók elzárásával, részint hirtelen összehordott kövekkel az ablakokból védelmezni.

Az országgyűlési ifjuság társalgási egyesülete épen ülést tartott, midőn a hir a terembe is behatott azon stádiumában, hogy a zsidók verekedést kezdtek a keresztyénekkel, de a köznép felülkerekedett s a zsidók kirablásához és legyilkolásához fogott; most épen a gazdag Mendel Salamon házát ostromolja.

— Hát csak hadd üssék! — mondja Lapsánszky hidegvérrel gyujtva meg az

egyik gyertyánál pipáját — jut is marad is!

— Az igaz — mondja Bogdán Mózsai — ha itt elfogy, küldünk mi Máramarosból eleget a pozsonyiaknak.

— Én bizony nem bánom, hacsak egy annyi is marad, mint az öklöm, — jegyzi meg Majos.

— Nem ugy barátim! — kiáltja élénken Kabós Feri, ki a hir hallására azonnal felugrott és kardot kötött — itt emberek életéről van szó; s ily kérdésben a nemes fiatalság közönyös nem maradhat. Gyalázat volna reánk nézve, ha közelünkben és tudtunkkal, ily orgyilkosság és embertelenség történhetnék. Én azt mondom, amit Pethővel mondat Vörösmarty a szikszói gyűlésen: „Én megyek és innen minden jobblelkű velem jő.“

Az ifjak közül többen fölugrottak s kardot kötve, követték Kabóst; ki többé vissza sem tekintve, úgyszólván, rohamléptekben haladt a zsidónegyed felé.

Itt több házból jajveszékelés, sikoltások és verekedés zaja hangzott elő; az utcákon menekülők, itt-ott egy-egy jajgató sebesült; szóval minden azt mutatá, hogy a fanatizmus által felbujtogatott néptömeg gonosz munkája javában foly.

Kabós egyenesen Mendel házához tartott, melynek ablakából épen azon pilla-

natban hajolt ki a szép Ráchel, kétségbeesve kiáltozván segélyért a sötét éjszakában.

E kiáltás Kabósnak szívéig hatott és csak annál inkább gyorsítá lépteit: most először tekintett hátra, nem azért, mintha egyedül is nem érezné magát ösztönözve a segélyül menésre, hanem mivel a megmentés sikerét csakis attól remélheté, ha elegendő számmal állanak szembe a rablás közben nekidühödött néptömeggel. Vigasztalására szolgált, hogy a csekély világítás dacára is, tizenöt—husz ifjut látott kivont karddal nyomában sietni s most már minden aggály nélkül haladt át a bedöntött kapun; futott előre az udvar kövezetén s szaladt fel a roskatag lépcsőn, mert minden jel arra mutatott, hogy a rablók már benn a szobákban folytatják vészes munkájukat.

Midőn a lépcső tetejéhez értek, a betört ajtókon keresztül látták a dulakodó tömeget, mely egy pár meggyújtott viaszgyertya világánál rombolt és harácsolt. A nagy üvegcsillárok, drága velencei tükörök és becses vázák darabokban hevertek, a csapat eleje pedig már alighanem az utolsó szobában működött.

Kabós most visszafordult a lépcsőn utána siető társaihoz és gyorsan osztá ki haditervéhez képest intézkedéseit.

— Ti Lovassy és Tormássy jertek utánnam a folyosón — mondja a legközelebb álló két ifjuhoz — ti többiek pedig menjetek itt be a betört ajtón, hogy a rabló tömeget két tűz közé szoríthassuk.

A rendelkezés, mint a veszély ily pillanataiban történni szokott, pontosan lőn teljesítve: a többiek — elől az óriási Bogdánnal, ki istentudja honnan egy fél-mázsás csákányt emelgetett jobbában, egyenesen a rablók hátába törtek; míg a három ifju, Kabós vezetése alatt, gyorsan rohant előre a lábaik alatt ingadozó fatorsnácon, mely egyenesen a Ráchel szobájába nyíló ajtóra vezetett.

A szorongatott kéttagu zsidócsalád, atya és leány már ekkor a kétségbeesés utolsó pontján állott. A rablók már épen az utolsó vasajtót fessegették; s miután a kinyitás nem sikerült, egyesült erővel az egész ajtófél kivetéséhez fogtak, mely recsegett, ropogott; úgy hogy bezuhánása már csak pillanat kérdése volt.

Az öreg Salamon megállva szemben az ostromlott ajtóval, görcsösen szorította kezébe a gyémántos láda kulcsait; miközben azon sajátságos éneklő imádságok egyikét dünnyögte, melyek az izraelitáknál szokásosak. Leánya végső kétségbeesésében, miután segélykiáltásai s a Je-

hovához intézett fohászkodásai siker nélkül hangzottak el, hirtelenében valami drágakövekkel kirakott aranykeresztet szoritott szívéhez s térdre rogyva kiáltá:

— Keresztyének Istene, ki látom hatalmasabb vagy, jer segítségül, különben elveszünk mindketten ártatlanul!

Erre atyja az iszony kifejezésével arcán, fordult vissza térdeplő leányához; a keresztet dühösen ragadta ki kezéből s messze hajtva, leányát felrántotta térdeiről, tőle alig várható hangon dörögve:

— Gyáva féreg, halj meg, ha sorsod úgy hozta: de hitedet, Istenedet meg ne tagadd!

E pillanatban hangzott a kopogtatás a folyosóajtó felől e kiáltástól kísérve:

— Ráchel! Nyissa ki gyorsan, én vagyok itt, Kabós!

Ráchel egy örömsikoltással rohant a nehéz vasajtó felé s annak nagy kulcsaival sietve nyitotta azt fel.

Az öreg Salamon ezt már alig lát-szott észrevenni, mert ő már képzeletében istene előtt állott; miután az ostromolt ajtó minden oldalról befeszítve, már csak egy erősebb taszításra várt s a következő pillanatban lábai elé is omlott.

Legelől egy veszélyes s fenyegető kül-sejü barna óriás lépett be, szennyes és szakadozott vászony zubbonyban és gatyában,

kezében fényes mézáros bárdot emelve magasra.

Az öreg Salamon nem mozdult helyéből; sőt éneke hangját e percben még magasabbra emelte; és csakugyan már a jövő pillanatban közel ért volna az Ábrahám kebeléhez, ha Kabós, ki e perc végzetszerűségét felismerte, egy hatalmas ugrással ott nem terem.

— Hej atyafi! — kiált a rablóra — lassan a testtel, s e pillanatban karjának egy alvágásával oly vonalat ejtett a rabló könyökén, melytől az felemelt bárdját azonnal kiejtette kezéből; s jajveszékelve vetette vissza magát betolcngó társaira.

Most a másik két ifju is Kabós nyomába lépett s a betört ajtón, mint hidon keresztül, a rablókra vetette magát, kik a meglepetés zavarában s a vett sebektől orditva hátráltak.

— A jurátusok! A jurátusok! — kiáltják most előlről és hátulról; s a következő pillanatban Bogdán Mózsi hangja dördül végig a szobákon.

— Gazemberek! Adjátok meg magatokat, különben forgácscsá apritlak!

A csöcselék, mint szokott, ha a valódi bátorságot látja maga előtt, meghunyászkodott s rémulve dobta le inkább rombolásra, mint komoly verekedésre alkalmas fegyvereit.

— Most rakjátok vissza az asztalokra az elrablott holmikát, a kinél egy tűt megtalálok, halálnak halálával hal meg! — kiált reájuk újabb parancs gyanánt az óriási ifjú. És az ajtónál megállva, várta, míg a rablók kivetkőznek elrablott holmiokból.

Még csak ekkor harsant fel az utcán a városi rendőrség rekedt trombitája s nemsokára felhangzott a „Halt“ komandó szó, mely jelenté, hogy a kapu előtt állottak meg.

Most már egész biztonsággal megkezdhette Bogdán Mózsi a juhok átszállítását a küszöbön, melyet azon saajátszerűséggel hajtott végre, hogy mindeniket nyakcsigolyán fogta meg, aztán lóditott egyet rajta a lépcső felé s hátirat gyanánt nem épen kellemes útlevéllal látta el.

A lefegyverzett rablóknak az épület által körülzárt udvarból nem volt más menedékek, mint a városi hős drabant sereg karjai közé; mely aztán, mintha ő fogta volna el őket, diadallal kísérte végig az utcán.

Ezalatt Ráchel egy óvtalan pillanatban, midőn csak magokra maradtak az első szobában, egyszerre Kabós karjai közé vetette magát s puha karjait görcsösen fonva annak nyaka köré, ajkaira forró csókot nyomott.

Azután az izgatottság hevétől reszketve rebegé.

— Vagyonunkat, életünket mentetted meg: e megmentett élet a tied; rendelkezél vele a hogy akarsz; én engedelmes szolgálód vagyok.

Kabós e rögtöni átmenettől, a borzasztóból az üdv menyei élvezetébe, anyyira meg volt lepetve, hogy még akkor sem tudott volna hirtelenében válaszolni, ha e pillanatban az öreg Salamon vissza nem tér. Színéből kikelve szótlanul állott ott a gyönyörű leányra szegzett tekintettel, kinek ajkai forróságát még ott érezé, hova azok nyomva voltak, minden erén átcikázó villamfolyam hatásában.

Ezt egy második meglepetés követte: az öreg Salamon hirtelen lábai elé vetette magát s jobbját megragadva megcsókolá.

— Köszönöm urfi — mondja könyes szemekkel és reszkető hangon — vagyonomat, életemet és ezeken felül a legdrágábbat, leányomat mentette meg; az ég áldása legyen minden lépésén; és rendelkezék tetszés szerint a szegény vén zsidó vagyonával, ha kell életével.

— Nincs mit köszönni Salamon bácsi — mondja Kabós, kezét hirtelen visszarántva és Ráchelre tekintve — a mi számlánk ki van egyenlítve és azt, mi

ezen felül van, csak a szív és az Isten végezheti el. Most zárkozzanak el és pihenjék ki az éj borzadalmait; nekünk még sok sok munkánk van, míg az egész csatatért kitisztíthatjuk.

És magára hagyá a családot.

Másnap azután kisült az ok, mely a nagyszerű eseményt előidézte.

A főbünös — ki hinné — egy kis ártatlan tarka cica volt. A tarka cica, ki tudja minő kaland-vadászati hajlamból a harangozó lakása elé tévedt és a kis Stefinek tetszését azonnal megnyerte. Csalogatta is a kis fiu parányi kezecskéivel: de a barátságatlan cicának nem volt kedve a nyájasan hivatkozó szóknak engedelmeskedni; a helyett tovább-tovább vándorolt; még pedig, miután észrevette, hogy üldözője nyomában van, egyre sietőbb léptekkel haladt haza felé. Az ő hazája pedig jó távol volt, a harmadik utcában egy mindenkitől tisztelt agg kanonok ur lakában, kinek szintoly öreg gazdasszonya nagy macskakedvelő volt.

A kis pékfiu vadászszenvédélye hevében ide is követte a cicát s a félig nyitott kapun át, besompolygott a csendes lak belsejébe.

Az öreg gazdasszony meglátta a csinos kis gyermeket; meg azt is, hogy mit

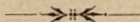
akar; el is fogta számára a cicát, melylyel Stefike est-szürkületig játszadozott. A jószívü gazdasszony gondoskodott arról is, hogy se a gyermek, se a cica meg ne éhezzenek.

De végre, mint mindennek a világon, a gyermeki kedvszeszélynék is vége volt: és ekkor azon komoly kérdés merült fel, hogy a Stefikének haza kellene menni. Itt azonban komoly akadályok állották utját az eldöntésnek. A kis Stefi arra a kérdésre, hogy hol lakik, csak annyit tudott mondani hogy „otthon“, — arra pedig, hogy mi a neve, a felelet az volt, „Stefike“. Ezen eredményein kívül a birói vallatásnak még csak annyit lehetett a fiucskától kitudni, hogy az atyja „kiflit süt“. Ugy, de Pozsony városában van vagy tizenöt-húsz pékmester; ezeket pedig sorra felkeresni nem csekély feladat lett volna: az öreg háziur és gazdasszonya azon határozatban állapodtak meg, hogy a kis Stefi már csak háljon nálok az éjszaka; reggel azután, ha mindjárt hatóságilag is, kifürkészik szüleit s a neki ajándékozott cicával együtt, haza szállítják.

Azonban a jámbor gazdasszonynak nem volt szüksége nagy fürkészetre, mert a mézárszékben, hova bevásárolni ment, mindenki az elrabolt pékfiucskáról és a zsidó kravalról beszélt.

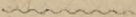
Az öreg Száli néni amint ez eseményekről értesült, azonnal lóhalálában sietett haza; lélekszakadva adta elő gazdájának a rémtörténetet, mely az öreg föztisztelendőt arra indította, hogy a jól ismert péknek maga vezesse haza jól megajándékozott gyermekét.

Igy lett a kis cica egy nagy esemény okozója, alapja egy hősköltevénynek, mint Homér hallhatatlan Iliásának Páris almája.

AZ ELSŐ KÖTET TARTALMA:

	Oldal
Előszó	1
I. Családi estély a 30-as években	5
II. Amália szerelme	26
III. A zsidó-negyedben	37
IV. A jurátus tanyán	46
V. Kossuth irodája	59
VI. Bogdán Mócsi párbaja	69
VII. Két kihallgatás	76
VIII. A legdrágább kincs	84
IX. A personális estélyén	112
X. A légyott	119
XI. A zsidó heczcz.	130

A BÁRÓNÉ TÉNSASSZONY.

REGÉNY.

Irta **TOLNAI LAJOS.**

2 köt. Csinos kiállításban. Ára 2 frt 50 kr.

»A magyar olvasó-közönség izlését a hazai Ponsonok még nem tették annyira tönkre, hogy Tolnai műveiben ne tudjanak gyönyörködni. A jövő pedig bizonyára az övé; mert midőn sok most felkapott írónak talán nevét sem fogják ismerni: Tolnai, a magyar Boz neve fényesen fog ragyogni a magyar irodalom egén.«

H. a »*Kolozsvári Sajtó*« 1882. nov. 11-iki számában.

A MULTAK ÁRNYAI

REGÉNY. Irta **F.-né Gyujtó Izabella.**

2 kötet. Csinos kiállításban. Ára 2 frt.

A hazai női olvasóközönség előtt kedvesen ismert írónőnek ez első nagyobb regénye, melyről a kritika szívesen elismerte, hogy Marlitt regényeivel mind tartalmi jelességére, mind nemes irányára nézve bátran versenyezhet.

Egy polgármesterné a XVI-ik században.

Regény. Irta **Ebers György.** Ford. *Szász Károly.*

2 erős kötet. Ára 2 frt 80 kr.

A kiváló író ezuttal egészen új oldalról mutatja be magát; holott eddigelé a csodás Egyiptom történeti és régészeti múltjából vette tárgyait — új regényében korunkhoz sokkal közelebb álló időszakot rajzol. A Németalföld dicsőségteljes történetének legérdekesebb korszaka. Németalföld elszakadása Spanyolországtól és II. Fülöptől képezi a regény alapját, melynek mozgalmas gazdag cselekvénye egy nagy női jellem köré csoportosul.

A LEGNAGYOBB BOLOND.

REGÉNY. Irta RÁKOSI JENŐ.

2 kötet. Ára 2 frt 50 kr.

Jeles szinműírónk ez első regénye magában foglalja mindazon előnyös tulajdonságokat, miket gazdag tapasztalás, nagy phantázia és a stilus kezelésének alapos tudománya biztosítanak a regényírónak. A regény tárgya a Bachkorszak idejéből és intézményeiből van merítve, mely gyászos idők uralkodó szellemét, tespedését s titkos törekvéseit sok találó vonással híven rajzolja. A cselekvény mindvégig érdekes, a szereplő személyek a társadalom különböző rétegeiből, a legalsóbbtól — a legeslegfelsőig (*értjük az uralkodó személyét, kinék e regényben szintén jutott nemes szerep*) híven és találón vannak jellemezve.

ŐSÖK ÉS UNOKÁK.

Regény. Irta **Kazár Emil**.

1 erős kötet. Ára 2 frt.

»A születési és pénzarisztokrácia különös versengéseinek és egymás elleni küzdelmének rajzát nyújtja.« — Kazár Emilnek, ki szintén e tárgyat vette tolla alá, erős érzéke van a való élet festésére. E műben hatásos színekkel festi egy család elpusztulását és mellette egy másíknak emelkedését, amannak vesztére.«

»Főv. Lapok.«

A nagyérdékü mesét, melynek tárgya nálunk folyvást aktuális, a való élet hivatott festője: Kazár Emil gonddal és sikerrel dolgozta fel. A szenvedélyeket meggyőzőn, sok új vonással rajzolja és a főalakokat találóan jellemzi. A két család nagy ellentéteit határozottan tünteti föl; igaz embereket, igaz küzdelmet mutat be olvasóinak.

»Koszorú.«

EGY MODERN APOSTOL.

Eredeti regény.

Irta ifj. ÁBRÁNYI KORNÉL.

2 kötet. Ára 2 forint.

Ábrányi regénye korunk álhőseit, az emberiség »uj megváltóit«, a socialisták és nihilisták kinövéseit mutatja be hű és gondosan áttanulmányozott rajzokban. Valóban megkapó képét festi azon rombolásnak, melyet az álapostolok a családi élet szentélyébe való betolakodásukkal és több rendbeli szédelgéseikkel előidéznek.

TUDÓSOK HARCZA.

Történeti regény. Irta P. SZATHMÁRY KÁROLY.

2 kötet. Ára 2 forint.

»P. Szathmáry Károly új művében mindazon kiválóbb tulajdonokkal bővebben találkozunk, melyek Szathmáry Károlyt, e régi, nagyérdemű írónkat kedvelték teszik a nagyközönség előtt.«
»Pesti Hírlap« 1882. okt. 26.

A KOR GYERMEKEI.

Regény.

Irta KRASEWSZKI I. J. Ford. Timkó Iván.

2 kötet. Ára 2 frt.

»Krasewszki elsőrangú helyet foglal el az újabbkori lengyel írók között.« — »A kor gyermekei«-ben a pusztulásnak indult arisztokráciát állítja szembe a megvagyonosodott középosztálylyal, de egyuttal élesen jellemzi korunk anyagi irányát is, mely fent és alant egyenlő jelekben nyilatkozik.« — »Az az őszinteség, melylyel Kr. minden tartózkodás nélkül szereti hangoztatni meggyőződését, a barátok és tisztelők egész seregét szerezte meg számára hazájában.« — A magyar olvasóközönség is élvezettel olvashatja Kr. regényét, sőt tanulságot is merithet egyes lapjaiból. Azok a hibák és gyöngeségek, melyeket a lengyel író ostoroz, még nálunk sem vészett ki annyira, hogy meg ne érthetnők a figyelmeztetést, habár ez nem egyenesen nekünk szól.

Szana Tamás a »Nemzet«-ben.

